

İstanbul Bilgi Üniversitesi
İstanbul'da Kültürel Çeşitliliğin Sivil Toplum Aktörlerini
Güçlendirme ve Kapasite Geliştirme Projesi

HEMŞİNLİLER: KAMUSAL GÖRÜNÜRLÜK

Hikmet Akçiçek, Neşenur Altunkaya, Şafak Şahin

İstanbul, 2018

GİRİŞ	2
I. BÖLÜM: KİM, KİMLİK	3
1. NERESİDİR HEMŞİN	3
1.1. Coğrafya	3
2. KİMDİR HEMŞİNLİLER	5
2.1. Tarih	5
2.2. Hemşin Kimliğine Genel Bir Bakış	6
2.2.1. Etnik Kimlik	7
2.2.2. Hemşin Kimliği: Görünür Olma Arzusu ile Ev'ini İnşa Eden Toplum	10
II. BÖLÜM: SOSYOLOJİ, SİYASET	12
1.YOK OLUŞ ve ASİMİLASYON	12
1.1. Ulus Devlet ve Asimilasyon: Türkiye Gerçeği	12
1.2. Kentleşme ve Asimilasyon: Hemşin Örneği	13
2. KAMUSAL VAROLUŞ İÇİN DEMOKRASİ	14
III. BÖLÜM: KAMUSAL VAROLUŞ	15
1. KAMUSAL VAROLUŞ	15
2. HEMŞİNLİLER ve KAMUSAL GÖRÜNÜRLÜĞÜ	16
2.1. Sanat ve Edebiyatta Kamusal Görünürlük	17
2.1.1 Müzik	18
2.1.1.1. Tulum ve Kaval Sanatçıları	19
2.1.1.2. Hemşince Ezgiler Seslendiren Grup ve Müzisyenler	22
2.1.1.3. Türkçe Hemşin Ezgileri Seslendiren Grup ve Müzisyenler	34
2.1.2. Sinema	37
Kars Öyküleri (2010)	39
2.1.3. Yayınlar	40
2.1.3.1. Dergiler	40
2.1.3.2. Kitaplar	44
2.2. Örgütlenme	46
2.2.1. Dernekler	46
2.2.1.1. Hemşin Terakki ve Teavün Cemiyeti / Hemşin 1912	46
2.2.1.2. (Hadig) Hemşin Kültürünü Araştırma ve Yaşatma Derneği /İstanbul 2011	47
2.2.1.3. Hemşinliler Eğitim ve Kültür Derneği / İstanbul 1960	48
2.2.2 Vakıflar	50
KAYNAKÇA	51
EKLER	53

GİRİŞ

Çalışma, Doğu Karadeniz halklarından Hemşinliler hakkında bilgi edinmek veya bu alanda daha detaylı çalışma yapmak isteyen araştırmacılara Hemşinliler ve Hemşinlilerin kamusal alanda görünürlüğüne dair bir envanter sunma amacı taşımaktadır.¹

Hemşinlilerin kamusal görünürlüğü kimi özellikleri dikkate alarak batı ve doğu Hemşin grubu için ayrı ayrı değerlendirilmiş, ülkemiz dışındaki Kuzey Hemşinlileri bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Çalışmada öncelikle Hemşinliler, Hemşin coğrafyası ve tarihi hakkında özet bir bilgi aktarılmış, ardından toplumsal bir aidiyet olarak Hemşin kimliği irdelenmiştir. İkinci bölümde ülkemiz ve Hemşin özelinde ulus devlet, küreselleşme ve ekoloji bağlamında asimilasyon olgusuna değinilmiş, dördüncü bölümde ülkemizdeki demokratik gelişmelere paralel farklı dil din etnik kesimlerin kamusal alanda görünürlüğü ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise Hemşin ve Hemşinlilerin kamusal görünürlüğü irdelenmiştir. Hemşinlilerin kamusal görünürlüğü, müzik, sinema, kitap ve dergiler başlıkları altında sanat ve edebiyat boyutlu, dernekler ve vakıflar başlıklarıyla da örgütlenme yönünden detaylandırılarak işlenmiştir.

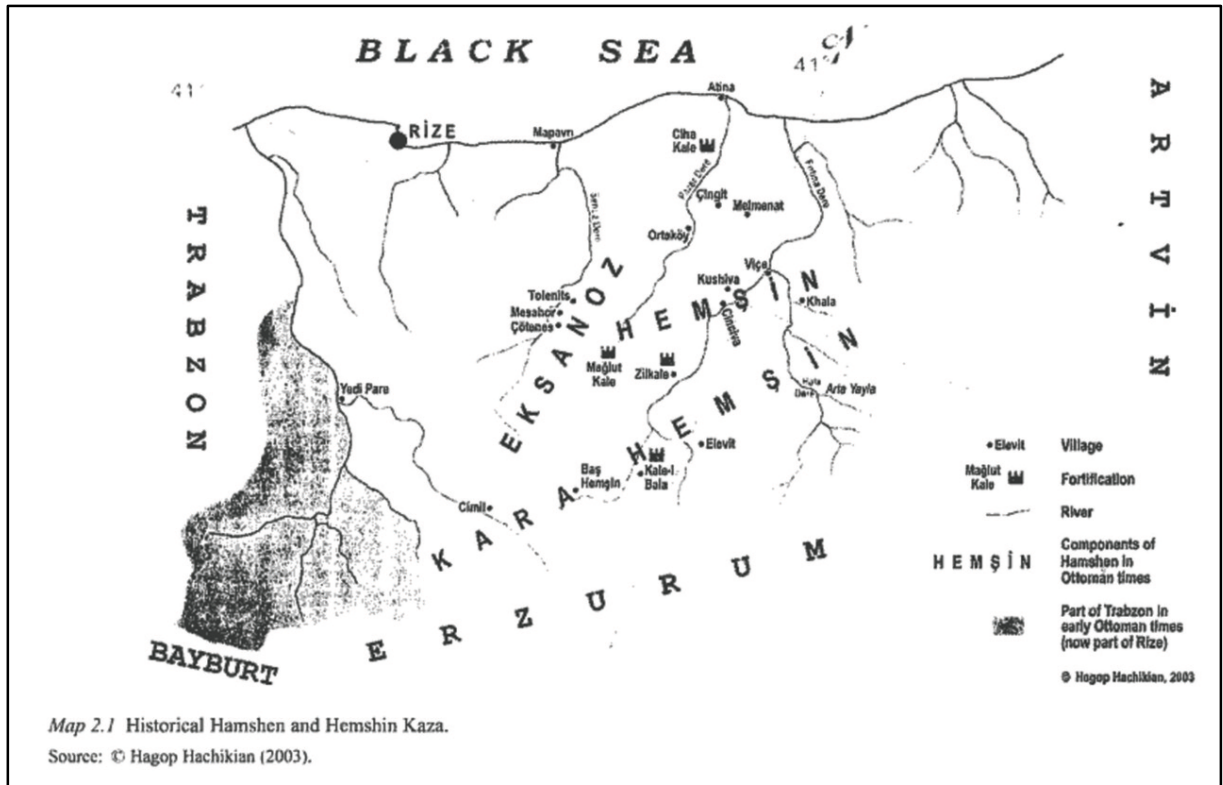
¹ Bu çalışma, İstanbul'da farklı etnik ve kültürel alanlarda faaliyet gösteren sivil toplum aktörlerine yönelik olarak 1 Nisan 2017- 31 Mart 2018 tarihleri arasında İstanbul Bilgi Üniversitesi bünyesinde düzenlenen *İstanbul'da Sivil Toplum Aktörlerini Güçlendirme ve Kapasite Geliştirme* eğitim projesi kapsamında hazırlanmıştır.

I. BÖLÜM: KİM, KİMLİK

1. NERESİDİR HEMŞİN

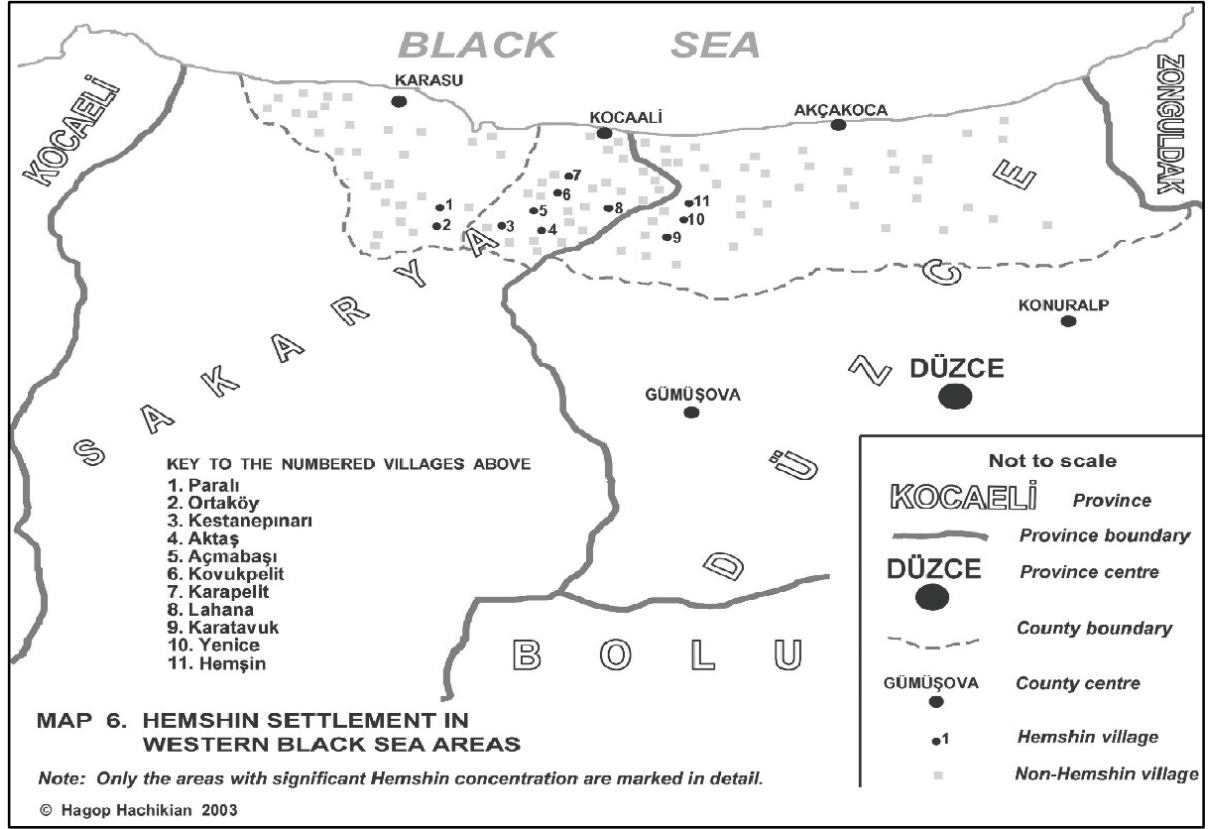
1.1. Coğrafya

Doğu Karadeniz’de Rize’nin İkizdere ilçesinden başlayıp Artvin’in Kemalpaşa ilçesi Sarp köyü Gürcistan sınırına kadar uzanan bölgenin, sahilden yaklaşık 20 km içerden başlayarak Kaçkar zirvelerine kadar olan kesimi Hemşin coğrafyasını oluşturur.

Harita1: Eski Hemşin Yerleşim Yeri.
Kaynak: Hagop Hachikian (2003) içinde Simonian (2007)

Ülkemizde, Doğu Karadeniz’de Artvin’in Hopa, Kemalpaşa ve Borçka; Rize’nin İkizdere, Çayeli, Hemşin, Çamlıhemşin, Pazar, Ardeşen ve Fındıklı; Trabzon’un Sürmene ve Araklı ilçeleri ile Erzurum’un İspir, Uzundere, Tortum ve Narman; Sakarya’nın Kocaali, Karasu ve Ferizli; Düzce’nin Akçakoca ve Çilimli ilçerinde Hemşin köyleri veya Hemşinlilerin de yerleşik olduğu köyler mevcuttur.

Harita2: Batı Karadeniz Hemşin Yerleşim Yerleri.
Kaynak: Hagop Hachikian (2003) içinde Simonian (2007)

Türkiye dışında ise Kırgızistan'ın, Osh, Jalal-Abad, Kızılkaya, Kazakistan'ın Çimkent, Abhazy'a'nın Sohum ve Gagra, Rusya'nın Krasnodor, Sochi, Apsheronsk, Rostov, Voronej gibi kentlerinde Hemşinli köy ve yerleşim birimleri mevcuttur.

Kırgızistan ve Kazakistan'da yaşayan Hemşinliler, 1. Dünya Savaşı sonunda Rusya ve Türkiye arasındaki resmi sınırın belirlenmesiyle Batum ve havalisinde kalan, 1944 yılında buralara sürgün edilen anadili Homşetsnag olan Müslüman Hemşinlilerdir. Bu grubun bir bölümü bugün Rusya'nın Krasnodar, Rostov ve Voronej kentlerine yerleşmişlerdir. İkinci grup ise Rusya'nın Soçi, Krasnodar, kentleri ile Abhazy'a'nın Sohum ve Gagra kentlerinde yaşayan Hemşinlilerdir. Bu grup Osmanlı döneminde Hemşin'den ayrılmak zorunda kalmış, önce Samsun, Ordu, Trabzon ve Giresun'a göçerek o bölgelerde yaşamış, 1850'den başlayarak 1915 kırımında tamamlanan bir süreçte Aphazy'a ve Soçi'ye göçmek zorunda kalan Hemşinlilerden oluşmaktadır...²

Akademik çalışmalarda Hemşinliler; Doğu, Batı ve Kuzey Hemşinlileri olarak üç grupta incelenir.

²Cemil Aksu, **Hemşinliler: Tarih ve Kimlik Parçaları**, Gor, Hemşin Dil Tarih Dergisi, Sayı 1, syf. 3-7.

Doğu Hemşin Artvin'in Hopa ve Borçka ilçelerindekiler ile bu ilçelerden Sakarya Kocaali, Karasu ve Düzce Akçakoca bölgesine göç etmiş olanların kurduğu Hemşin köylerinden oluşmaktadır. Batı Hemşin'in genellikle Rize ili Çamlıhemşin, Hemşin, Pazar, İkizdere, Çayeli, Ardeşen ve Fındıklı ilçeleri ile Trabzon ili Araklı ilçesi, Erzurum ili İspir, Uzundere, Tortum ve Narman ilçelerinin Hemşin köylerini içerdiği düşünülür.³

Abhazya ve Rusya'nın Karadeniz kıyısında yaşayan Hemşinliler ise Kuzey Hemşinlileri olarak tanımlanır.

2. KİMDİR HEMŞİNLİLER

2.1. Tarih

Hemşinliler, hala gizemini koruyan ve bu gizemin getirdiği bilinmezlikler nedeni ile tarihsel arka planının araştırılmaya devam edildiği bir topluluktur. Bugüne kadar Hemşinlilerle ilgili yapılan alan araştırmalarının çoğunda, kaynakların kullanım şekli taraflı olduğu için bu gruba dair daha çok belirli amaçlara hizmet eden çalışmaları görüyoruz. Bu sorunu İbrahim Karaca *Bir Avuç Hemşin* adlı kitabında şöyle ele alıyor:

Hemşin'le ilgili bugüne kadar yapılan kapsamlı bir bilimsel çalışmaya rastlanmıyor. Etnik kültür veya köklere değinen çalışmaların, genellikle bir yerden sonra kırılmalara uğrayıp bilimsel tavrın dışına düştüğünü görüyoruz. Bu kırılma noktalarının bir yanında çoğu kez “milli hassasiyetler”, öte yanında ise “etnik duygusallık” öne çıkıyor. Haçıkyan'ın Hemşinlilerden söz ederken, “Onlar komşuları Rum, Laz ve Gürcülerden farklı olup, yiğit, özverili, dürüst ve içtendirler. Dahası, yabancılarla evlenmezler” şeklindeki ifadeleri veya Kırzioğlu'nun “Çalışkan, mert, Türkler gibi yakışıklı ve kadınları iffetli olan” diye nitelediği Lazların, “çirkin yüzlü ve tembel” olduğunu söylediği Megreller ile akraba olamayacağını belirttiği satırlar, bilimsel tavra uygun olmayan ve araştırmanın geneline duyulması beklenen güveni zayıflatıcı ifadelerdir.⁴

İbrahim Karaca'nın belirttiği sorunun temeli, Hemşinlilerin kökenleri ile ilgili ileri sürülen iki ayrı sava dayanır. Bu savlardan ilki Hemşinlilerin kökeninin Ermenilere dayandığı, diğeri ise Türklere dayandığıdır.

Bu iki savı savunan tarihçilerin ortaklaştıkları belki de tek konu Hemşin yöresine adını veren Hamam Beyliği'nin 12.000 süvari ile Arap baskılarından kaçarak Bizans İmparatoru Konstantin'e sığındığıdır. Bu göç, bazı kaynaklara göre M.S 632, bazılarına göre ise bundan 100 - 150 yıl kadar sonradır. İki ayrı görüşün oluşmasının sebebi ise; Hamam Beyi'nin dâhil

³ Age., syf. 3-7.

⁴ İbrahim Karaca, **Bir Avuç Hemşin**, Chiviyazıları, 2006, syf. 4.

olduğu Amaduni Boyu'nun Horasan'dan gelme bir Türkmen boyu mu yoksa Ermeni boyu mu olduğu konusudur.

Levon Haçikyan, Amaduni Boyu'nun köklerinin Ermeniler'e dayandığını savunur. Hemşinlileri de "Hamsen Ermenileri" olarak tanımlar. Bu savunmayı Hemşin Gizemi adlı kitabında Rahip Gevond ve Adontz'a ait kroniklere dayandırır. Haçikyan'a göre; Hemşinlilerin ataları Amaduniler; Artaz adlı yerden, merkezi bugünkü Ermenistan sınırları içindeki Ayrarat eyaletinin Aragatsotin ve Kotayk bölgelerine gelmiş, oradan Arap baskıları nedeni ile MS 780 yıllarında beyleri Hamam Amatuni liderliğinde Göle ve Oltu-Narman üzerinden Çoruh Nehrini geçerek, bugünkü Hemşin bölgesine yerleşmişlerdir. Haçikyan'ın Hemşin Gizemi adlı kitabında aktardığı bilgilerde şu ifadeler yer almaktadır: "Kanıtların ışığında Şapuh ve Hamam Amatunilerin yönetiminde Hemşin'e göç eden Ermeni nüfusunun ezici çoğunluğu Amadunilere bağlı süvarilerle köylüler olup Ermenistan'ın yüreği sayılan Ayrarat eyaletinden gelmiş oldukları rahatlıkla ifade edilebilir."⁵

Hemşinlilerin Türk kökenli bir halk olduklarını savunan Prof. Fahrettin Kirzioğlu kaynak olarak Muş'taki Çangılı Kilise papazı Mamikonlu Hohannes'in kronikini ve Rene Grousset ile Movses Khorenats'yi esas almaktadır. Kirzioğlu Doğu Karadeniz'in Milli Tarihi adlı makalesinde şöyle der:

Horasan'dan M.Ö. 250 yıllarında boy beyleri Mauna ile HAMADAN bölgesine muhafız Türkmenler olarak gelen, oradan Küçük Arşaklı Hükümdarı Ardaşes tarafından 110 yıllarında saygı ve özeni ile getirilip, Gökçegöl-Akagöz dağı arasına yerleştirilince, Hamadan'a gelişlerine göre AMAD-UNILER adıyla anılan kabile, tabiatıyla 301 yılında Türkmen Dedesi Horasanlı Pren soyundan Arşaklı Aziz Grigor'un eliyle, çağın "Hak Dini" sayılan Hz. İsa Dinine girmişlerdi. Fakat, anadilleri Türkmen-Oğuz ağzını unutmadıklarından, Rize'nin doğu kesimine göçerken de yine adlarının Türkçe olduğunu görüyoruz.⁶

Buradan ulaştığımız farklı iki ana görüş doğrultusunda, yapılan çalışmaların bu iki aks üzerinden türediğini ve kesin bir sonuca varılmadığını, dolayısıyla Hemşinlilerin tarihsel arka planının gizeminin devam ettiği sonucuna varabiliriz.

⁵ Levon Haçikyan, **Hemşin Gizemi**, Belge, İstanbul, 1996, syf. 17.

⁶ Fahrettin Kirzioğlu, **Doğu Karadeniz'in Milli Tarihi**, bkz: <http://www.hemsinliyiz.biz/index.php/Thread/2314-Hem%C5%9Fin-Tarihi/>

2.2. Hemşin Kimliğine Genel Bir Bakış⁷

*Kimanagk ta? Hozaigk.
Meg kedime cotinigk, meg ardime naprin,
Meg sarime kelğhin, meg lerime posin
Tsen tskigugk, gonçigugk, ğhosigugk.
Marig, dadig, kurig, yarigk
Dun unigk, tur unigk, pon unigk
Dzov unigk, sar unigk, ler unigk,
Serdouz serderdiyuz compa unigk⁸*

Hemşinlilerin kimliklerini tanımlama/açıklama meselesi mevzu bahis olduğunda birçok ifade biçimiyle karşılaşırız. Bu ifade biçimlerinde, aynı zamanda, kendi içinde de farklı yaklaşımların (politik, siyasi, etnosantrik gibi) merkeze alınarak tanımlandığını görürüz. Bu çeşitli ifade biçimlerine baktığımızda Mahir Özkan'ın, "*Hemşinliler karşımıza çok farklı biçimlerde çıkarlar. Hemşinli Türk, Türk, Hemşinli Ermeni, Ermeni, Müslüman Hemşinli, Müslüman Türk, Müslüman Ermeni, Hıristiyan Hemşinli, sadece Müslüman, sadece Hemşinli gibi tanımlamalar ile birlikte; sadece insanım diyenler veya siyasal aidiyetleri ile sosyalist, devrimci, emekçi vb. ile kendini tanımlayanlara da rastlamak mümkün*"⁹ şeklinde ifade ettiğini görürüz. Hemşin kimliğini ifade eden böylesi çeşitliliği, kimlik mefhumunun çerçevesiyle ele aldığımız zaman bize neyi ifade eder? Buradan 'biz/ben kimi(m)z?' gibi temel sorgulamanın karşısında literatürde hangi temelde ve değişen koşullar çerçevesinde cevap bulduğuna bakmakta fayda olacaktır. Genel olarak kimlik tartışmalarında literatürdeki bazı temel unsurları kısaca özetleyerek başlayalım.

2.2.1. Etnik Kimlik

Farklı tanımlamalar olmakla birlikte Yunan metinlerinde ethnos terimi öne çıkıyor. 'Ethnos, biyolojik ve soya dayalı farklılıklardan çok kültürel farklılıkların ifade edilmesine'¹⁰ karşılık

⁷Yazaların Notu: Hemşin kimliği/tarihi, politik, siyasi ve ideolojik tartışmaları günümüze kadar birçok farklı söylemlerde vücut bulmuştur. Bu çalışma, süregelen tartışmalardan ziyade, Hemşin kimliğiyle ilgili bir bilinç haritası ve envanter çıkarma gayretinden öteye gitmeyecektir.

⁸Hikmet Akççek, **Vova Albüm Kapağı, Sunuş Yazısı**, 2005. Türkçesi: *Duyuyor musunuz? Buradayız/Bir derenin kenarındayız, bir tarlanın ekininde/Bir dağın başındayız, bir yaylanın düzündü/Ses veriyoruz, şarkı söylüyoruz, konuşuyoruz/Anneyiz, babayız, kız kardeşiz, yâriz/Evimiz var, barkımız var, işimiz var/ Denizimiz, Dağımız, yaylamız var/Yüreklrimizden yüreklerinize yolumuz var.*

⁹ Mahir ÖZKAN, **Asimilasyon ve Özcülük Kıskaçında Hemşin Kimliği**, Gor, Hemşin Kültür Dil Tarih Dergisi, Sayı 2. syf. 32.

¹⁰ Anthony D. Smith, **Ulusların Etnik Kökeni**, Dost, Ankara, 2002, syf. 46.

gelir. Yunanca kullanıma, Fransızca ‘ethnie’ terimi modern Batı dillerindeki en yakın ortak paydayı verir. Ethnie terimi tarihsel topluluk bağlamında kültürel farklılıklara yapılan vurguyu birleştirir. Bu tarihsel bağlam ve kültürel özgünlüğün algılanması bir halkı diğerlerinden ayırır ve belli bir halka hem kendilerinin hem de dışarıdakilerin gözünde tanımlanmış bir kimlik kazandırır. Ethnie teriminin bize verdiği özelliklerden doğum, okur yazarlık ve/veya kentleşme oranları gibi nesnel göstergelerden, ampirik analizlerden çok- ki bunlar verili koşullar olarak önemlidir- belli sayıda kadın/erkeğin kuşaklar boyunca etkileşimlerinin ve paylaşılan deneyimlerinin belirli kültürel, mekânsal ya da geçici özelliklerine verdikleri anlamlardan kaynaklanır.¹¹ Topluluklar kolektif deneyimlerini çatışmaları da dâhil kuşaklarına geçireceklerdir ve böylelikle ethnie terimi tarihsel bir özellik taşıyacaktır.

Ethnie, terimi bize ezcümle, tarihsel ve kültürel bir açıklama/tanımlama yaparak, inceleyeceğimiz topluluğa/guruba içkin analizi hangi noktalarda ele almamız gerektiğine yanıt vermiş oluyor. Peki ‘kimlik’ kazanan tarihsel/kültürel topluluğun işaretleri neleri kapsıyor? Bir etnik grubu tanımlamak için hangi kriterlere başvurulacaktır? Biyolojik ve/ya kültürel olduğu iddia edilen kriterlerin doğası nasıl bilinecek, bunlar birbirinden nasıl ayırt edilebilecektir? Etnik grubu tanımlayan nitelikler verili ana ilişkin olduklarına göre zaman ve mekâna bağlı değişimler nasıl açıklanabilir?¹² gibi açığa çıkan sorulara cevap bulmamız gerekiyor.

Etnik grup üyeleri için etnik bağların ve duygudaşlığın temelini oluşturan anlamlar bileşiminin anahtar unsurları yaradılışa ve soya ilişkin mitlerdir. Bunlar da gerçek soyla değil, ortak atalara ve kökenlere yüklenmiş anlamlarla ilgilidir. Elbette bir etnik grubun gerçekten aynı soydan geldiği durumlar da mümkündür. Ama kimlik açısından belirleyici olan ortak soydan gelmekten çok bu duruma yüklenen anlamdır. Dolayısıyla soy birliği olduğu durumlarda bile gerçeklikten çok kurgu olan önem kazanmaktadır. Bu kurgu için göç, sürgün, yeniden doğuş, savaş, şanlı geçmiş, ortak köken mitleri önemli rol oynar. Başka bir unsur ise bellektir.¹³

¹¹ Age, syf. 46.

¹² Mahir ÖZKAN, **Asimilasyon ve Özcülük Kıskaçında Hemşin Kimliği**, Gor, Hemşin Dil Tarih Dergisi, Sayı 2, syf. 32-35.

¹³ Anthony D. Smith, **Ulusların Etnik Kökeni**, Dost, Ankara, 2002, s.46 Akt. Mahir ÖZKAN, **Asimilasyon ve Özcülük Kıskaçında Hemşin Kimliği**, Gor, Hemşin Dil Tarih Dergisi, Sayı 2, syf. 32-35.

Bir etnik topluluk üyeleri üye olmayanlarda bulunmayan, kültürel ayırt edici nitelikler üzerinden benzer ve aynı sayılırlar. En fazla paylaşılan ve aynı zamanda ayırt edici olan nitelikler dil ve dindir. Bunların yanı sıra görenekler, kurumlar, yasalar, folklor, mimari, giyim, beslenme, müzik ve sanat, hatta renk ve fiziksel görünüş farklılıkları da ayırt edici nitelikler arasında sayılabilir. Bütün bu unsurların yanında Anthony Smith'e göre, teritorya/coğrafya da etnik kimlik için önemli bir belirleyicidir. Bir coğrafyada ikamet ediliyor ya da edilmiyor olunabilir. Kimlik açısından belirleyici olan bu değildir. Mesele, sembolik ortak bir coğrafi merkeze, bir kutsal yerleşime ya da "anavatan" a sahip olmaktır. Kendileri ve dışarıdakiler topluluk üyelerini tanımladıklarında bunu çoğunlukla teritoryal "köklere" atıfla yaparlar.¹⁴

Etnisite tartışmalarının diğer önemli aktörlerinden biri Steve Fenton'dır. Fenton'a göre etnisite soya, kültüre ve dile dayalı, bazen uysal bazen zorlayıcı bir grup kimliğidir. Hem sosyal açıdan inşa edilmiş hem de sosyal örgütlenme şekilleri ve akrabalık uzantıları içinde yükümlülükler ve sosyal bağlarla dolu bir düzende sosyal olarak temellenmiştir. Burada söz konusu olan belirli sosyal ilişkilerdir. Bu ilişkiler insanların kendilerini ötekilerden ayırdığı sosyal ilişkilerdir ve bunlara dayalı olan kimlikle etnik değerlerle birlikte koşullar değiştikçe şekil ve içerik bakımından değişebilirler. Dolayısı ile etnik grup statik bir kategori değildir. Fenton'a göre dil ile etnik grup arasında birebir bir ilişki yoktur. Fenton etnik kategorileri önemli ve merkezi oldukları durumlarda bile daha geniş bir politik/ekonomik ilişkiler kompleksinin bir parçası olarak görür. Etnisite düzenli ama gayri resmi olabileceği gibi yasal ve anayasal ilklerle resmîyet de kazanabilir.¹⁵

Son olarak tartışmalarına bakacağımız isim Fredrik Barth. Barth'a göre etnik grup dört özelliğiyle tanımlanır: 1- Biyolojik olarak kendi varlığını sürdürebilen, 2- Açık bir şekilde ortak bazı temel kültürel değerlere sahip olan, 3- Karşılıklı etkileşim ve iletişimin olduğu bir alan yaratan, 4- Kendisi ve diğer etnik gruplara ait bireyler tarafından bir etnik gruba aidiyetle tanımlanan insanlardan oluşan toplumsal kategorilere etnik grup adı verilir.¹⁶

¹⁴Age, s.32.

¹⁵Steve Fenton, Etnisite, Phoneix, Ankara, 2001, syf.5 Akt. Mahir ÖZKAN, **Asimilasyon ve Özcülük Kısacasında Hemşin Kimliği**, Gor, Hemşin Dil Tarih Dergisi, Sayı 2, syf.32.

¹⁶Federik Barth, Etnik Gruplar ve Sınırları, Bağlam, İstanbul, 2001, s.13Akt.Mahir ÖZKAN, **Asimilasyon ve Özcülük Kısacasında Hemşin Kimliği**, Gor, Hemşin Dil Tarih Dergisi, Sayı 2, syf.32.

Bir toplumu, etnik bir grup olarak tanımlayabilmek için ilgili grubu hangi kriterler çerçevesinde ele alabileceğimizi yaygın ve ortak olan görüşlerle açtık, ele aldığımız kavramların işaret ettikleri olgulara Hemşinliler özelinde cevap arayacağız.

2.2.2. Hemşin Kimliği: Görünür Olma Arzusu ile Ev'ini İnşa Eden Toplum

Hemşinlilerin tarihsel arka planındaki gizlilik meselesinin yine onların gizil bir tarih üzerinden gizil bir kimlik inşasına sürüklediğini bütün tartışma ve yayınlardan anlayabiliriz. Hemşinliler kimdir? Salt bir coğrafyada yaşayan bir grup mu yoksa farklı bir etnik grup mudur? Hemşinlilerin etnik bir grup olup olmadığı konusunda Erhan G. Ersoy, Hemşinlilerin gerek coğrafi konumlarıyla, gerek kültürleri ve konuştukları diyalektleri, hatta mesleki uzmanlıklarıyla (pastacılık, fırıncılık gibi) kendilerini Hemşinli olarak adlandıran bir toplumla ilişkisi olması nedeniyle Hemşinlilerin etnik bir grup olduğunu düşünür.¹⁷ Yine aynı çalışmada Erhan G. Ersoy, Hemşinlilerle aynı coğrafyada yaşayan Lazların birbiriyle ilişkilerinin ya da ilişkisizliklerinin ve her iki halkın birbirlerini tanımlamada kullandıkları ifadelerin bile farklı bir kimlik olma meselesine örnek olabileceğini söyler. Hemşinlilerin etnik bir kimlik olup olmaması meselesine gurubun kültürel farklılığına ve bir başka 'öteki' olan komşusundan farklılığına işaret etmiş bulunuyoruz.

Günümüze geldiğimizde Hemşinlilerin belirli coğrafyalarda farklı kimliklerle kendilerini ifade ettiklerini görüyoruz. Bu ifade biçimine etnik kimliğin en önemli belirleyici unsuru olan dil üzerinden bakıldığında, Doğu Hemşinlilerinin Hemşince konuşurken Batı Hemşinlilerinin Türkçe konuştuğu görülmektedir (yapılan kimi sözlü tarih çalışmalarında, Batı Hemşinlilerinin günlük dilde kullandıkları bazı sözcük kalıntılarının bu dili daha önce konuştuklarının işareti olarak yorumlanmaktadır). Din boyutuyla konuya baktığımızda Türkiye'de yaşayan Hemşinlilerin tamamı Müslümandırlar. Kuzey Hemşinlileri ise kendilerini Hamşena Hay olarak adlandırır ve Ermeni Apostolik kilisesine bağlı Hristiyandırlar.

Buraya kadar yaptığımız sınıflandırmalardan yola çıkarak Hemşinlileri sadece teritoryal, etnik ve kültürel açıdan kimliklendirmek yetersiz kalacaktır. Son olarak Hemşinlilerin kimlik farklılıklarını oluşturan ve ortaklaştıran iki unsura daha değinerek bu bölümü bitireceğiz.

Etnik kimliğin önemli belirleyicilerinden kültüre ilişkin unsurlara baktığımızda Hemşinli gruplara ait birçok ortak kültürel simgenin olduğunu söyleyebiliriz. Bunların başında horon

¹⁷Erhan G. Ersoy, **Etnik Kimlik ve Azınlıklar**, Birikim, sayı: 71-72, syf. 139-143.

gelmekle birlikte atma türküler, maniler, fıkralar gibi başka ortak kültürel simgeler görülebilir.

Farklılığa ilişkin bir diğer unsur olan Hemşinlilerde yaradılış ve soya ilişkin kimlik algısı konusunda Mahir Özkan şöyle diyor:

Bu konuda esas tartışma Türkiye'deki Hemşinliler içerisinde yapılıyor. Hıristiyan Hemşinliler açısından yaradılış ve soya ilişkin mitler Ermeni kimliğinden farklı değildir. Müslüman Hemşinlilerde ise birbirinden farklı eğilimler olduğunu görürüz. Bir kısmı kendisini yalnızca Hemşinli kökenleri ile tanımlıyorken bir kısmı Hemşinliliği Ermeni kimliği ile ilişkili bir kimlik olarak tanımlıyor. Müslüman Hemşinlilerin bir kısmı ise bu kimliği Türk kimliğinin bir parçası olarak görüyor. Türk kimliğinin bir parçası olarak görenlerin Türklüğü farklı biçimlerde anladıkları söylenebilir. Bunların bir kısmının Türklüğü Müslümanlık olarak anladıklarını, bir kısmının ise Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olmanın Türk olmayı gerektirdiği düşüncesi üzerinden kendilerini Türk saydıklarını belirtmeliyiz.¹⁸

Görüldüğü gibi Müslüman Hemşinlilerin soya ilişkin tanımlamaları ya da tartışmaları diğer gruplardan bir hayli farklılık oluşturur. Bu farklılığın en önemli nedenlerinden birinin Türkiye içindeki siyasi hamlelerin/politikaların kimlik ifadeleri üzerinde belirleyici bir rol oynadığını söyleyebiliriz. Buradan soya ilişkin ortak bir belleğe ulaşmanın imkânsız olduğunu görebiliriz ki bir önceki bölümde tartıştığımız 'gizemli bir tarih' metaforu ile Hemşinlilerin ortak bir tarih yazımının olmadığını ifade etmiştik.

Sonuç olarak etnik kimliklerin unsurları çerçevesinde Hemşinlilerin çeşitli ifadelerle tanımlandığını gördük. Kimi Hemşinlilerin farklı düzeylerde Ermeni kültürüyle olan etkileşimlerini, kimi Hemşinli grupların Türk ve Müslümanlıkla olan etkileşimlerini açığa çıkarttık. Cumhuriyet sonrası temellendirilen çeşitli politikalarla (tek dil, tek din, tek millet) heterojen grupları homojenleştirme hamleleri, farklılıkları ya da ortaklıkları egemen ulusun kültürüne adapte etmiştir. Böylelikle diğer toplumlar gibi Hemşinli gruplar da asimile olmuşlar ve asimilasyonun farklı yüzlerine maruz kalmışlardır.

¹⁸ Mahir ÖZKAN, **Asimilasyon ve Özcülük Kısacasında Hemşin Kimliği**, Gor, Hemşin Dil Tarih Dergisi, Sayı 2, syf. 33.

II. BÖLÜM: SOSYOLOJİ, SİYASET

1.YOK OLUŞ ve ASİMİLASYON

1.1. Ulus Devlet ve Asimilasyon: Türkiye Gerçeği

*Tarihsel, sosyal, ekonomik ve siyasal nedenlerle tarihte sayısız dil ve kültür yok oldu, günümüzde de onlarca dil ve kültür yok olma tehdidi ile karşı karşıyadır. Hemşince ve Hemşin kültürü de yok olma tehdidi altındaki bu dil ve kültürlerdendir.*¹⁹

Fransızca kökenli “assimilation” kelimesi, toplum bilimleri açısından TDK büyük Türkçe sözlükte “Farklı kökenden gelen azınlıkları veya etnik grupları, bunların kültür birikimlerini, kimliklerini baskın doku ve yapı içinde eriterek yok etme sürecinin sonu.” olarak tanımlanmaktadır.

Dil ve kültürlerin yok oluşu açısından son iki yüz yılın ana olgusu ulus devlet politikaları, kapitalist küreselleşme ve ekolojik tahribattan kaynaklı asimilasyondur. Ulus devletlerin farklılıkları reddeden ve tüm farklılıkları egemen ulus içinde eritmeye çalışan inkâr ve kimi zaman da imhaya varan politikaları, asimilasyon sürecini dünya ölçeğinde yaygın, politik bir uygulama olarak gündeme getirmiştir.

Aşağıda belirttiğimiz kimi uygulama, tercih ve yaklaşımlar, ülkemizde farklı dil ve kültürlerin asimilasyonuna yönelik politikalar hakkında genel bir fikir vermektedir.

¹⁹HADİG-Hemşin Kültürünü Araştırma ve Yaşatma Derneği Tüzüğü, Haziran 2011.

- **Yasaklar;** Anayasada eğitim dili olarak Türkçe zorunlu kılınmış, Türkçe dışındaki dillerde eğitim ve öğretimi yasaklanmıştır. “Vatandaş Türkçe konuş” vb. kampanya ve uygulamalarla Türkçe dışındaki dillerin konuşulması kısıtlanmış, bu dillere uzun yıllar yayın ve propaganda yasağı uygulanmıştır. “...Radyo ve televizyonda yapılacak propaganda yayınlarıyla, diğer seçim propagandalarında, *Türkçe'den başka dil ve yazı kullanılması yasaktır.*”²⁰
- **İskân Politikaları;** Osmanlıdan günümüze süren 1915 Ermeni tehciri, Dersim sürgünleri, 1990’larda Kürdistan’da yaşanan köy boşaltmaları vb. gibi uygulamalarla yüz binlerce insan yerlerinden edilmiştir.
Bu noktada %2, 5, 10 oranları daha da anlamlı hale gelmektedir. Asimilasyon dışında, askeri kaygı da öne çıkmaktadır. Her köye bu oranlarda veya belirli miktarda (20 haneyi aşmayacak şekilde) gayri Türk ve gayrimüslim unsurlar iskân edilerek, bunların yerel Müslüman ve Türk köylüsü tarafından kontrol altına alınması istenmiş idi.²¹
- **Yer Adlarının Değiştirilmesi;** Ülkemizde Harbiye Nazırı Enver Paşa’nın 23 Kanun-ı Evvel 1331 (5 Ocak 1916) tarihli Rumca’dan, Ermenice’den ve Bulgarca’dan geldiği düşünülen yer adlarının değiştirilmesine dair emirnamesinden bugüne sayıları on binlerle ifade edilen yer adı değiştirilmiştir.
Karadeniz bölgesinde en çok dikkati çeken özellik Trabzon ile Rize arasında kalan alandaki yoğunlaşmadır. Trabzon ve Rize’de toplam 495 köyün ismi değiştirilmiştir. Bunların 20 tanesi Türkçedir, diğerleri Rumca, Lazca, Ermenice, Gürcüce oldukları için değiştirilmişlerdir.²²

1.2. Kentleşme ve Asimilasyon: Hemşin Örneği

Kapitalizmin gelişmesi, 19. ve 20. yy’da hızlanan sanayileşme ve kentleşme olgusu; farklı dil, din, kültürle mensup milyonlarca insanın binlerce yıldır yaşadıkları coğrafyalardan kent merkezlerine doğru göçüne ve egemen dil ve kültürler içinde asimilasyonuna da sebep oldu. HADİG-Hemşin Kültürünü Araştırma ve Yaşatma Derneği’nin kuruluş sürecine dair aşağıdaki metin bu sürecin Hemşinliler açısından nasıl yaşandığına ışık tutuyor.

19. yüzyıldan başlamak üzere son yüzyıl içerisinde dünya genelinde milli devletlerin alt kültür, kimlik ve dillere yönelik asimilasyoncu politikaları,

²⁰298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, 58. Madde (Değişik madde: 17/05/1979 - 2234/1 md.). Vurgu bize aittir.

²¹Fuat DÜNDAR, **Modern Türkiye’nin Şifresi İttihat ve Terakki’nin Etnisite Mühendisliği** (1913-1918), syf. 439.

²²Harun TUNÇEL, **Türkiye’de İsmi Değiştirilen Köyler**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 10, Sayı: 2, Sayfa: 23-34, ELAZIĞ-2000.

sanayileşme/kentleşme olgusu ve son çeyrek yy. da yaşadığımız küreselleşme süreci bizimkiler gibi kültür ve dillerin yok oluşuna zemin hazırladı. Düğünler, yaylacılık ve imeceler gibi geleneksel kültürün beslendiği yaşamsal etkinlikler biçim değiştirdi, gelenek görenek ve alışkanlıklarımız, yani yaşam biçimlerimiz değişmeye başladı. Yaylacılık neredeyse turistik bir faaliyete dönüştü. Düğünler köyde evlerin önünde değil, salonlarda yapılıyor, imeceler ise tarihe karışmış gibi. Bunlar tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişin bilinen etkileri. Ancak bizim gibi küçük toplumsal yapılarda bu süreçle birlikte çok önemli başka bir şey daha oluyor, o da değişen değerler, kültür ve yaşam tarzı ile birlikte ana dillerimizin de yok olmasıdır. Köyde açık alanda yapılan düğünlerde rahatça Hemşince türküler söylenip horonlar oynanırken, kapalı salon düğünlerinde hele kentlerde Hemşince türkü söylemek ya da kaval çalmak bizzat bizim tarafımızdan bile tuhaf karşılanıyor, yabancılaşıyoruz. Kentleşme ve eğitim dolayısıyla farklı dil ve kültürlerden insanlarla evlilikler çoğaldı, genç kadınlarımız Türkçeyi bozuk telaffuz etmeleri nedeniyle dışlanmaya maruz kalmaları diye çocuklarına Hemşince öğretmiyorlar. Bizim çocukluğumuzda önce Hemşince öğreniyorduk sonra Türkçe. Şimdi bir yandan TV'lerin etkisi bir yandan da bahsettiğim gerekçelerle çocuklar önce Türkçe öğreniyor, Türkçe öğrenen çocuğun sonradan Hemşinceye ihtiyacı kalmıyor. Özellikle kentlerde çocuklara ana baba dilini basit konuşma düzeyinde öğretmek bile iradi bir çabayı gerektiriyor. Yerel dil ve kültürlerin bu yok oluş süreci BM'nin yayınladığı raporlarda da belgelenmiş durumdadır. Ülkemizden Hemşince ve Lazcada bunların arasındadır.²³

2. KAMUSAL VAROLUŞ İÇİN DEMOKRASİ

Tıpkı doğada olduğu gibi toplumsal hayatta da var olmak ve varlığını geleceğe taşıyabilmek için bazı koşullara ihtiyaç vardır. Günümüzde özellikle sayıca az insandan oluşan farklı dil, din, kültürel grupların varlıklarını sürdürme bilmelerinin şartlarından biri de demokratik bir ortamın gerekliliğidir.

AB tam üyelik bağlamında; “1993 yılı Kopenhag Zirvesi’nde “demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ile azınlıkların korunması ve saygı görmesini güvence altına alan kurumların istikrarının sağlanması”²⁴ şeklinde tarif edilen siyasi kriterler ülkemizde atılacak demokratik adımlar açısından bir manivela işlevi görmüştür.

1999 yılında yapılan Helsinki zirvesinde Türkiye’ye resmi aday statüsü verilmesi ile başlayan süreçte başta düşünce ve ifade özgürlüğü, Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü, Din ve İnanç Özgürlüğü olmak üzere pek çok alanda yasal ve anayasal düzenlemeler yapıldı. Bu süreçte idam cezası kaldırılmış, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak

²³Hemşin dili ve kültürü alanında faaliyet gösterecek bir dernek ve kültür merkezi kurma talep ve önerisi toplantı sunuş metni, 19 Haziran 2010 Zeytinburnu

²⁴TC AB Bakanlığı, AB Rehberi No:4 Siyasi Reformlar I, Sayfa:1, www.ab.gov.tr

kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yayın ve propaganda yasağı kaldırılmış, üniversitelerde bu dil ve lehçelerde kürsüler açılmasının önü açılmıştır. Bu çerçevede; “1 Aralık 2009 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan Bakanlar Kurulu’nun 12 Ekim 2009 tarihli 27419 sayılı kararı ile Mardin Artuklu Üniversitesi Rektörlüğüne bağlı olarak “Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü”²⁵ kurulmuştur.

Yukarıda sayılan demokratik gelişmeler kültürel haklar için mücadelenin zeminini genişletmiş, Kürt halkının demokratik mücadele ile elde ettiği kimi kazanımlar, Kürtler dışındaki halklarda da bir farkındalık yaratarak, kültürel haklar için mücadelenin yaygınlaşmasına vesile olmuştur.

Ülkemizdeki farklı kültür, dil, din ve inanç grupları açısından olumlu bir atmosfer yaratan bu demokratik sürecin özellikle 2015 Haziran seçimleri sonrası tam tersi bir yöne evrildiğini belirtmek gerekir.

III. BÖLÜM: KAMUSAL VAROLUŞ

1. KAMUSAL VAROLUŞ

Önceki bölümde sayılan gelişmeler, 20. yy boyunca tek devlet, tek millet, tek dil politikalarıyla asimile edilmeye çalışılan ve neredeyse yok olmanın eşiğinde olan farklı dil, din, etnik vb. toplumsal kesimlerde bir farkındalık yaratmış, halkların kendi dil ve kimliklerine sahip çıkma eğilimlerini güçlendirmiş, bu kültürlerin var olma ve kendilerini yarınlara taşıma kaygı ve arayışlarını beslemiştir.

Bu süreçte farklı dil, din ve inanç grupları, farklı kimlikler, farklı kültür, farklı etnik aidiyetler üzerine kitaplar, dergiler, televizyon yayınları yaygınlaşmaya başlamıştır. Günden güne Türk, Müslüman ve Sünni kategorinin dışındaki toplumsal kesimler görünür olmaya, kendilerini ifade etmeye ve alışlagelmiş dernek formatı dışında Kürt, Laz, Gürcü, Çerkez, Roman, Boşnak, Abhaz vb. etnik, kültürel aidiyetler üzerinden dernek, vakıf, kültür merkezi, dil enstitüsü gibi sivil toplum örgütleri kurulmaya başlanmıştır.

²⁵T.C. AB Bakanlığı, AB Rehberi No:5 Siyasi Reformlar II, Sayfa: , www.ab.gov.tr

2. HEMŞİNLİLER ve KAMUSAL GÖRÜNÜRLÜĞÜ

Hemşinlilerin kamusal alanda görünürlüğü açısından Batı Hemşin bölgesinin özel bir yeri vardır. Batı Hemşin bölgesi Trabzon'u Tebriz'e bağlayan ipek yolu üzerinde yer almasının da etkisi ile Osmanlı'nın son yüz yılı ve Cumhuriyet döneminde kendi kabuğu dışına çıkarak devlet bürokrasisi ve kent yaşamında yerini almaya başlamıştır. Yine bu dönemlerde fırıncılık ve pastacılık faaliyetleri ile yurt dışına da açılmıştır. Bugün özellikle Çamlıhemşin bölgesinde var olan konaklar yurt dışında özellikle de Rusya'da yürütülen fırıncılık ve pastacılık faaliyetlerinden elde edilen gelirlerle yapılmıştır.²⁶

Günlük yaşamlarında Hemşinceyi ana dil olarak konuşan doğu grubu Hemşinlileri örgütlenme sürecine diğer halk ve toplumsal kesimlere göre gecikerek girdiler. Bu gecikmede; doğu Hemşinlilerinin hayvancılıkla uğraşan yaylacı bir halk olmaları nedeniyle eğitim ve kent yaşamıyla nispeten geç tanışmaları, sayıca küçük bir topluluk olmaları, kentli eğitilmiş kesimlerinin gerek Kemalist ideoloji, gerekse sınıf ekseni yaklaşımı dolayısıyla etnik, kültürel konulara uzak durmalarının etkisi olduğu söylenebilir. Bu gecikmeye vesile olan özgün bir başka neden de, kültürel de olsa dil temelli bir örgütlülüğün ayrı bir etnik aidiyete tekabül edeceğinden duyulan kaygı olarak ifade edilebilir. Buradaki kaygı Hemşince'nin Ermenice ile olan bağı nedeniyle Ermeni olarak algılanmanın yaratacağı risklerdir.

Bu konuda, dil ekseni olarak Hemşin kimliğine vurgu yapan yaklaşımların toplumda nasıl algılandığı ve hangi kaygılara yol açtığına dair iki örnek yeterince fikir verecektir okuyucuya. 2000 yılında Hemşince ilk film olan, Özcan Alper'in kısa metrajlı Momi filmi İstanbul'da bir kültür merkezinde gösterime girdi. Film yoğun ilgi gördü, gösterim birkaç kez tekrarlandı. İstanbul film festivali ve başka illerde de gösterildi. Bu ilgi Ermeni göndermesi yapılarak basına da yansdı. Bunun üzerine Ankara'da iş ve bürokraside yer alan orta yaş bir grup Hopa Hemşinlisi kaygılanarak Özcan Alper ile görüşmek üzere İstanbul'a geldiler. İfade edilen görüşler Hemşinlilerin bu türden Ermeni geçmişlerine gönderme yapılarak görünür olmasının Hemşin toplumu açısından yaratacağı riskler üzerineydi. Diğer bir kaygı da, bu tür kültürel üretimlerin etnik kargaşa yaratmak amacıyla 'dış güçler' tarafından finanse ediliyor olabileceğine dair duyulan kuşku idi. Benzer bir kuşku, kaygı ve itham, ilk anonim Hemşin ezgileri albümü olan VOVA için de dillendirilmişti.

²⁶Bkz: Uğur Biryol. Gurbet Pastası, www.iletisim.com.tr/kitap/gurbet-pastasi/8046. Kitabın belgeseli için bkz. <https://vimeo.com/62410455>.

Geçmişlerine dair Ermeni hatırlatması, Hemşinlilerde iki tür reaksiyona neden oluyor. Birincisi; Ermeni bağlantısının azınlık olarak algılanmaya yol açması ve bunun sosyal, siyasal ve ekonomik hayatta yaratacağı olası mağduriyet, dezavantaj ve muamelelerden kaynaklı bir sakınma ve dillendirmeme halidir. İkinci ise, Ermeni kökenli olmayı milliyetçi saiklerle reddeden, bunu Türklüklerine hakaret olarak algılayan milliyetçi yaklaşımdır.

Erhan G. Ersoy “Hemşinli Etnik Kimliğine Antropolojik Bir Bakış” isimli araştırmasında Hemşinlilerdeki bu ikircikli durumu şöyle ifade ediyor:

Günümüzde Hemşinliler (büyük çoğunluk) gerçek kökenlerini unutmuş gibi görünmekle (Ermeni kökenliliği reddetmekle) birlikte, dilden dile aktardıkları söylence veya mitlerinde geçmişte Ermeni bir toplumla akrabalık (soy) ilişkilerinin bulunduğunu gizlememektedirler. Bu türden öykülerin ortaya koyduğu gerçek ise, Türk kökenliliğin benimsenmesi yönündeki dayatmalara karşın, toplumun belleğinde yer alan etnik köken bilincinin elverişli zeminler bulunduğu ortaya çıkmasıdır denebilir.²⁷

Kabul edilmesi veya edilmemesinden bağımsız olarak Ermeni kökenli olma olasılığı ve bunun çok dillendirilmese de hem Hemşinliler hem de komşu halklar tarafından biliniyor olması, bir yandan Hemşinlilerde ayrı bir kültürel kimlik, etnik aidiyet hissi oluşmasına ve bunun canlı kalmasına zemin olurken, öte yandan yaratabileceği riskler nedeniyle de karşılığında bir handikap olarak çıkmaktadır.

Hemşin yöresinin tarihi ve kültürü hakkında yoğunluklu olarak konuşulmaya Özcan Alper’in ilk filmi olan, kurmaca belgesel tarzında 2000 yılında çekilen Momi ile başlandı. Bunun ardından 2005 yılında Vova adlı Hemşince ezgilerin toplandığı ilk albümün çıkması ve bunun da ardından gelen yine Özcan Alper’in 2008 yılında çektiği Sonbahar filmiyle yoğunluk kazandı.²⁸

2.1. Sanat ve Edebiyatta Kamusal Görünürlük

Sanat, özellikle de müzik, toplumları etkileme, kimlik ve aidiyet duygusu yaratma açısından önemli bir işleve sahiptir. Kimi zaman değişik toplumsal kesimler doğrudan siyasi saiklerden çok müzik, folklor vb. gibi kültürel değerler etrafında şekilleniyor. Bazen bir enstrümanın tınısı, bir şarkı, horon veya halay gibi folklorik değerler toplumsal kümelere aidiyet duygusu vermede önemli işlevler görebilmektedir. Hemşinliler özelinde de bu durum izlenebilmektedir. Küçük bir coğrafi bölgeolmasına rağmen içinde Hemşin geçen, Hemşin

²⁷Ersoy, G. Erhan, **Hemşinli Etnik Kimliğine Antropolojik Bir Bakış**, sayı 71-72, syf. 139-143.

²⁸Talin Büyükkürkcüyan, **Hemşinlilerde Unutarak ve Gizlenerek Var Olmak**, İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınlanmamış yüksek lisans tezi, 2011.

dağları ve yaylalarının tınısını taşıyan onlarca ezgi ve horonlar, insanları ortak bir haleti ruhiye etrafında toplayabilmektedir.

Kültürel değerlerin ve dilin zamanla yitip gitmesinden duyulan kaygı da insanları harekete geçiren, bir araya getiren önemli bir etmendir. Hemşinliler ve Hemşincenin kamusal görünürlüğünün önemli köşe taşlarından VOVA, HADİG ve GOR un oluşum süreçlerinde yer alan Hikmet Akçiçek, GOR Dergisi'nin ilk sayısında Özcan Alper ile yaptıkları “*Yâd Ediyoruz*” başlıklı söyleşide bu duyguyu şöyle ifade ediyor.

Vova albümü “kimanak ta hozaik” (duyuyor musunuz buradayız) cümlesi ile başlar. Bucümle gün be gün yok olan Hemşin dili ve kültürünün bir imdat çığılığıydı bir bakıma. Benim açımdan içinde bulunduğum Vova, Hadig ve Gor süreci “kimanak ta hozaik” cümlesinin altını doldurma, “muxiyes gedri oç, tseniyes edi tsen elli oç” (ocağımız sönmese, sesimiz son ses olmasın) çabasıdır birazda.²⁹

Hemşinli olup, Hemşin dili ve kültürü ile ilgili gerek sanatsal gerek sosyal alanlarda aktif olan kişilere baktığımızda öncelikle; giderek yok olma duygusuyla kültüre ve dile dikkat çekme refleksi, bir nevi varlık/yokluk hissi ile hareket edildiğini görüyoruz. Yok oluşa dikkat çeken bu ilk aşamayı; kültür, sanat ve sosyal alandaki üretim ve faaliyetlerle bir var oluş, aynı zamanda bu var oluşun içini doldurma süreci izlemektedir. İçinden geçmekte olduğumuz son aşamada ise bir yandan kendi özgün kültür ve dillerinden beslenen yeni üretimler ve arayışlarla içinden geldikleri dile ve kültüre katkıda bulunma süreci yaşanırken, bir yandan da kendi dil, kültür ve sanatlarını evrensel formlarla buluşturma, evrensel kültürün bir parçası kılma süreci yaşandığını söyleyebiliriz. Bu üretim süreçleri, üç farklı kuşağın varoluş süreci olarak da değerlendirilebilir.

2.1.1 Müzik

Me Kazim'e meg or me “ka tun mita xendas oç’ asats.

Anu hede emmen hoki Hamşesnage imats.

Leroun, kağoun menatsats tseniyes şaharnuk al partsentsav.

Emmen dağnan imatsvetsav.

Hedev hamşetsik al joğvevetsan.

Hadig Hadig şadentsan. Hund me tsketsin hoğe.

²⁹Gor Hemşin Kültür Dil Tarih Dergisi, Sayı 1, syf. 47.

* <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/1950/hemşinlilerin-vartevoru>

* <https://gezimanya.com/ayder-yaylasi>

Hemşince nedir diye soranlara en güzel cevaptır “KA TUN MİTA XENDAS OÇ”. Hemşince ilk kez, Şair Ceketli Laz çocuğun dilinden dökülen “KA TUN MİTA XENDAS OÇ” ezgi ile duyuldu. Kazım Koyuncu ve arkadaşlarının kurduğu Zuğaşi Berepe grubunun 1998 yılında çıkardıkları İgzas albümünde yer aldı bu ezgi. Yaylalarda köylerde kalmış Hemşinlilerin sesi, şehirlerde de yankılandı.

Karadeniz bölgesi, özel olarak da Hemşin coğrafyası zengin kültürel ve folklorik değerlere sahiptir. Cadı ve Karakoncolos masalları, hikâyeler, destan ve atma türküler, kaval ve tulum sesleriyle horona durulan düğünler, imeceler, Vartevor* ve Hodoç* gibi yayla şenlikleri Hemşin dağları ve yaylalarının ruhu gibidir. Düğünler, imeceler ve yayla şenlikleri hem yerel kültürün gelecek kuşaklara aktarıldığı hem de yeniden üretildiği yaşamsal faaliyetlerdir. Üflemeli çalgılardan kaval ve özellikle de tulum, Doğu Karadeniz halklarının, özellikle de Hemşinliler ve Lazların vazgeçilmez enstrümanlarıdır. Hopa Hemşinlilerinde daha çok şimşir ağacından yapılan 6 delikli dilli kaval yaygınken, Hemşin, Çamlıhemşin bölgesi ve onun etki alanında olan diğer Hemşin bölgelerinde tulum yaygındır.

Önceleri kapalı toplum yapısı gereği toplum içi aktiviteler olarak hayat bulan bu kültürel sanatsal aktiviteler, müzik endüstrisi, iletişim ve popüler kültürün yaygınlaşmasıyla Hemşinliler dışındaki toplumsal kesimlerin de ilgisini çekmeye, giderek kentlerde icra edilen, alıcısı olan, icra edenlere popülerlik kazandıran etkinliklere dönüşmeye başlamıştır. Bu süreçte bazıları tulum sanatçısı olmak üzere pek çok müzisyen yetişmiştir.

2.1.1.1. Tulum ve Kaval Sanatçıları

Bir dönem kaybolur gibi olsa da günümüzde, Hemşin yaylalarından kentlerin konser salonlarına, stüdyolarda albüm kayıtlarına kadar tulumuyla Hemşin ezgilerine nefes veren birçok müzisyen vardır. Bunlardan en bilinen ve önde gelenleri Remzi Bekar ve Mahmut Turan'dır. Hopa Hemşinlilerinin yok olmanın kıyısından dönen kavalı da son yıllarda yeniden yankılanır oldu Hopa'nın Hemşin köylerinde. Eski Kuşak kavalcılardan Remzi Tatar, kavala yeniden can verenlerdendir.

³⁰Elif Altunkaya-Mahir Özkan, 2015. Kazım İsyandır etkinliği, Hadig Tanıtım Broşürü. Türkçesi: “Bizim Kazım bir gün “ka tun mita xendas oç” dedi. O'nunla herkes Hemşinceyi duydu. Yaylalarda, köylerde kalmış sesimiz şehirlerde de yankılanır oldu. Sonra Hemşinliler toplandı, tane tane çoğaldılar, bir tohum attılar toprağa, günü geldi filiz oldu çiçek verdi.”

REMZİ BEKAR

MAHMUT TURAN

REMZİ TATAR

2.1.1.2. Hemşince Ezgiler Seslendiren Grup ve Müzisyenler

(Bu bölümde sanatçıların Hemşince ezgilere yer verdikleri albümleri listelenmiş ve sanatçılar, hemşince esere yer verdikleri ilk album tarihlerine göre sıralanmıştır.)

YAŞAR KABAOSMANOĞLU

1995 yılında Cankurtaran adlı ilk albümünü çıkaran, Karadenizde ‘‘Bizim Yaşar’’ olarak bilinen sanatçı, anadili Hemşince olup albümlerinde Hemşince ezgilere yer veren ilk müzisyenlerdendir. Karadeniz müziğinin bilinen ve sevilen seslerinden olan sanatçı, Çevre ve Hemşin dili ve kültürünün korunması konusundaki duyarlılığı ile de dikkat çekmektedir.

ZUGAŞI BEREPE

Zugaşı Berepe (Denizin Çocukları), Lazca rock yapan ilk müzik grubudur. Lazcayı keşfetme ve keşfettikleri dilde müzik yapmak üzere 1993’te bir araya gelen grup 1998 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. Vamişkunan adlı ilk albümü 1995’te çıkaran Grup, İgzas adlı ikinci albümlerinde; ‘‘Ka Tun Mita Xendasoç’’ adlı Hemşince anonim bir ezgiye de yer vererek, Hemşincenin ilk kez bir müzik albümünde yer almasını sağlamıştır.

KAZIM KOYUNCU

Komşu Hemşin halkının diline kayıtsız kalmayan Kazım Koyuncu, Zuğışı Berepe'den sonra solo albümlerinde de Hemşince ezgilere yer vermeye devam etmiştir. Viya albümünde "Ka Tun Mita Xendasoç"u yeniden seslendiren Kazım, Hayde albümünde de sonradan pek popüler olacak Ella Ella ezgisini seslendirmiştir.

GÖKHAN BİRBEN

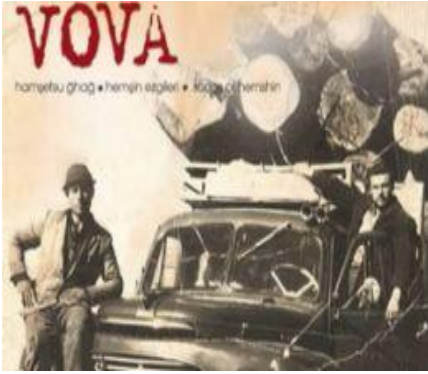
Pazar ilçesinin Haçapit köyü Hemşinlilerinden olan sanatçı, Batı Hemşin yöresi ezgilerini derleyip albüm yapan ilk müzisyenlerdendir. Düzenlemelerini Kazım Koyuncu'nun yaptığı Hey Gidi Karadeniz albümü ile adını duyurmuştur. İlk albümünde "Havaz Ali Meralets" adlı Hemşince bir ezgi seslendiren sanatçı, daha sonraki albümlerinde de Hemşince eserlere yer vermiştir.

BAYAR ŞAHİN

Türkiye’de Gürcü müziği denince akla ilk gelen sanatçılardan biridir Bayar Şahin. Hemşince komutlarla giriş yaptığı Bani adlı ilk albümündeki ‘‘Borçka Hemşini’’ parçasından sonra, Nalia isimli albümde tamamı Hemşince sözlerden oluşan ‘‘Gaad Menuş’’ parçasına yer vermiştir.

VOVA

Hemşince’de ‘‘kimdir ?’’ anlamına gelen Vova, Hikmet Akçiçek, Ersin Çelik ve Mustafa Biber tarafından Kasım 2005’te çıkarılan, dünyada tamamı anonim Hemşin ezgilerinden oluşan ve Hemşince söylenmiş ilk müzik albümünün adıdır. Vova, sonradan grubun da adı oldu. Vova’nın varoluş felsefesi ve muradı albümün sunuş yazısında şöyle ifade ediliyor;

Mısır tarlalarının yerini çay bahçeleri aldığından beri, ne torxi gor³¹, kayni gor, peçki gor yapılıyor ve ne de köylerde düğün... Belki bundandır baharı müjdeleyen Kukku’nun eskisi gibi ötmeyişi... Belki de bu yüzdendir Lazlar, Gürcüler ve Hemşinli’lerin artık ‘‘He yamo’’ çekmeyişi mısır tarlalarında... Ne tulum ne de

³¹ Gor: Hemşince imece demektir.

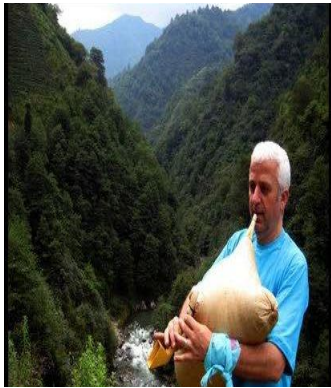
kaval dır artık duyulan... Bu yok olmaktır gün be gün, tarihe iz bırakamamak, bilinmemektir gelecek tarafından... işte bu yüzden Hemşin ezgilerini dile getirdik, sesimiz solmasın, ocağımız sönmesin diye... Ezgilerimiz kuş olsun, rüzgâr olsun... ışık olsun, ölümsüz olsun, ... kaybolmasın ne bir ses ne bir renk... Sesimiz yaşamın yanında sohbetle birliktedir, sesimiz barıştan yana, denizin kenarında, dağlarla birliktedir, sesimiz dünya ve insan için ne ki güzellik var onunladır.³²

NURCANIM

Anadili Hemşince olup albümlerinde Türkçe ezgilerin yanı sıra Hemşince ezgilere de yer veren sanatçı, kadın olmanın dezavantajlarına rağmen Diyarbakır'dan Çorum'a, İstanbul'dan Artvin'e birçok ilde sahne almaktadır.

BİROL TOPALOĞLU

³² Hikmet AKÇİÇEK, Vova grubunun üyelerinden biridir. Grubun derlemelerini ve vokalini yapmaktadır.

Lazca derlemeler yaparak unutulmakta olan Laz ezgilerini gün yüzüne çıkarıp albümleriyle bizlere ulaştıran Birol Topaloğlu, Destani albümünde Lazca'nın yanı sıra Hemşince "İnce Xarxan" ezgisine de yer vermiştir. Bu ezgi Hemşinlilerin yayla tutkusunu deşen bir yol havasıdır. Birol Topaloğlu, Lazeberi albümünde de Hemşin Horoni Kaide adı ile Batı Hemşin bölgesinin vazgeçilmez horonlarından birine yer vermiştir.

ÇAĞDAŞ TOPRAK

Aslen Elbistanlı olan sanatçı, değişik dillerde şarkılara yer verdiği ilk solo albümü Asi Sevdalar ve daha sonra çıkardığı Renkler albümlerinin her ikisinde de Hemşince ezgilere yer vermiştir.

AYDOĞAN TOPAL

Babası Hemşinli, annesi Laz olan Aydoğın Topal, her iki kültüre ait olmanın avantajını yaşayan müzisyenlerimizdendir. Evrensel müziğe giden yolun, yerel müzikten geçtiğine

inanan sanatçının, ikinci albümü Kuzey’de besteci kimliği öne çıkıyor. 13 eserin yer aldığı albümünde, 12 eser Aydoğan Topal’a ait.

KARMATE

Lazca ezgileri ile bilinen Grup, Lazca ezgiler yanı sıra Nani ve Nayino albümlerinde Vardali ve Verteri adlı Hemşince ezgilere de yer vermiştir.

MARSİS

Karadeniz, özellikle de Lazca rock’un sevilen popüler grubu Marsis de duyarlılığı ile albümlerinde Hemşince ezgilere yer veren gruplardandır.

MAVİ GÖÇ

Hopa'lı olan Grubun solisti Faik Pala yaşadığı coğrafyanın çok kültürlülüğünü albümüne de taşımış. İlk albümünde Betemal ve Vartevor adlı Hemşince iki ezgiye yer vermiş.

ZÜLEYHA ORTAK

Sanatçı Etnik Dillerde Livaneli Parçaları adlı albümde Livaneli'nin 'Sevda Değil' adlı şarkısını Hemşince seslendirmiştir.

AYŞENUR KOLİVAR

Doğu Karadeniz Laz, Hemşin, Gürcü kültürleri üzerine yaptığı araştırmalarına Kardeş Türküler'de devam eden sanatçı, Karadenizin ender kadın seslerindedir. Sonbahar filmindeki “Da im Yusuf Orti” adlı Hemşince ağıt ile yüreklerde yer eden Ayşenur Kolivar, Karadeniz kadınlarının kadın dünyasına ait, kadın ağzıyla söylenmiş, pek bilinmeyen özel formlarına albümünde yer vermiştir. Sanatçı albümündeki “Norhars ellim” adlı Hemşince ezgi ile Hemşin kadınının gelin olma hallerini anlatıyor.

SALİH YILMAZ

Dilin yaşadığı coğrafyada en çok dinlenen Hemşinli sanatçılar arasında yer alan Yılmaz, ilk albümünü 2012 de çıkardı. İlk albümünde anadilinde iki parçaya yer veren sanatçı, ikinci albümü Marnin’de de Hemşince eserler seslendirmiştir. Sanatçı, albümleri ve ilgi gören sahne performanslarında Karadeniz’in coşkulu Türkçe parçalarına da yer veriyor.

AYDOĞAN CAN YILMAZ

Çocukken yanlış bir müdahale sonucu engelli kalan sanatçı, müziği ile bu engelleri aşıyor. Anadili Hemşince olan sanatçı albümleri ve konserlerinde Hemşince ezgiler de seslendiriyor.

NIYAZI KOYUNCU

Kazım Koyuncu kokusu taşıyan sanatçı, ağabeyinin izinden giderek Muçopa ve Liva adlı albümlerinde Heydane ve Kale Batum’i adlı Hemşince ezgileri seslendirmiştir.

ELİN CAN VAYIÇ

Lise yıllarında Hopa Halk Evi müzik grubunda yer alan kadın sanatçı, ilk solo Albümünü 2013'te çıkardı. Sanatçı albümde, “Makriyal” adlı ezgiyi anadili Hemşince seslendiriyor.

RESUL DİNDAR

Resul Dindar da komşu Hemşin halkının diline uzak durmayan Laz müzisyenlerdendir. Divane albümünde Momi adlı Hemşince ezgiye yer vermiştir.

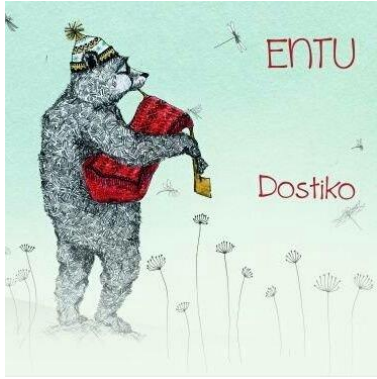
MELUSES

Grubun iki üyesi Hemşinlidir. Hemşince ve Türkçe bestelerle deneysel rock müziği yapan grup, tarzı ve müzikal alt yapısı ile Hemşin müziğine farklı bir soluk getirmiştir. Hemşin dili ve kültüründen esinle hazırladıkları albümde yer alan eserlerin çoğunun söz ve müziği grup üyelerinden Maruf Kibar'a aittir. Grup, bilinen Karadeniz enstrümanlarından çok batı müziği

enstrümanları kullanmaktadır. “Kırmızı” yerine, “Garmi” demenin tadıyla müziklerini şekillendiren grup, Hemşin müziğine katkı sunma arzusu ile müzikal yolculuğuna devam etmektedir.

ENTU

Kazım Koyuncu'nun sahnede Hemşin Prensi diye tanıttığı Harun Topaloğlu, grubun Hemşinli üyesidir. Hemşince'de 'karşı' anlamına gelen 'entu' grubunun kurucusu Topaloğlu ve arkadaşları; kolayca kaçmayan, kendi tarz ve tınıları konusunda ısrarcı çalışmaları sonucu çıkardıkları Dostiko albümünde Karadeniz müziğini reggae tınıları ile birleştirmişlerdir. Reggae müziğinin aksak gidişini Karadeniz müziği ile harmanlayan grup Hemşin müziğine de farklı bir yorum getirmiştir.

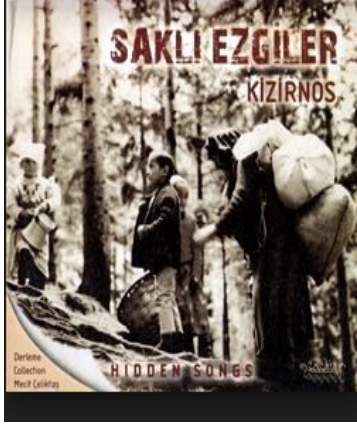
MEŞONA

Grup Bir Rüya adlı albümünde Hemşince Onuş Ağçig ve Vardali ezgilerini seslendirmiştir.

2.1.1.3. Türkçe Hemşin Ezgileri Seslendiren Grup ve Müzisyenler

MECİT ÇELİKTAŞ

Tulumun yanı sıra, eski kavalcılardan gaydeler derleyip, çalmaya da başlayan Çeliktas, derleme ve kayıt çalışmalarına devam etmekte olup, kaval ve tulum ezgilerinden oluşan yeni bir albüm için hazırlıklarını sürdürmektedir.

SELÇUK BALCI

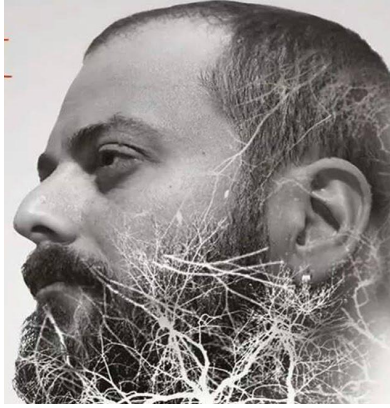
VOLKAN ARSLAN

SELİM TARİM

ENGİN ORTA

MUSTAFA GÖKAY FERAH

YAŞAR KURT

2.1.2. Sinema

ÖZCAN ALPER

Yönetmenin Filmografisi

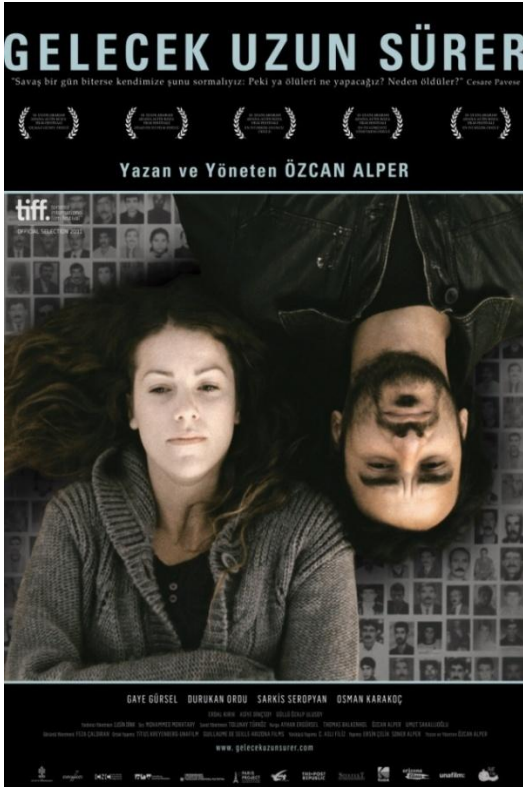
Momi (2000)

Sonbahar (2008)

Gelecek Uzun Sürer (2011)

Gelecek Uzun Sürer filmiyle Yılmaz Güney Ödülü'nü alan yönetmenin ödül töreni konuşmasından:

"Bu ülkede 1990'lardan bugüne 17 bin 500 insan, biz evlerimizde gece uyurken, adına JİTEM denilen ve aslında bugün herkesin çok açık bildiği, bir şekilde devletin de içinde olduğu karanlık güçler tarafından evlerinden alındılar, çorak arazilerde katledildiler, öldürüldüler ve maalesef devlet, onların annelerine, eşlerine, kardeşlerine, çocuklarına kemiklerini bile hala çok görmekte. Umarım gerçekten bir hukuk devleti olacaksak, çocuklarımızın yüzüne utanmadan bakabileceksak, evlerimizde rahat uyuyabileceksak, bu ülkede sanat yapılıyor diyebileceksak bütün bunlarla yüzleşmemiz gerekir diye düşünüyorum."³³

³³ Özcan Alper, Adana Film Festivali ödül törenindeki konuşması video için bkz: <http://www.dailymotion.com/video/xlh3y4>

Kars Öyküleri (2010)

Rüzgarın Hatıraları (2015)

H.Akçiçek- “Momi”, “Sonbahar”, “Gelecek Uzun Sürer” ve “Rüzgarın Hatıraları” filmlerinin dördüne de baktığımızda bu toplumun ötekileriyle ilgileniyorsun. Momi ve Sonbahar kendi ötekiliğin idi diğerleri bir entelektüel tercih olarak yaptıkların, nedir derdin, niye bu alanlara eğiliyorsun, ne yapmaya çalışıyorsun?

Ö.Alper- Çehov’un çok güzel bir sözü var “ kendi sokağını anlatmak”, bu sokak bazen kendi ailendir, bazen sosyal çevren olabilir, bazen... Yani çok bilmediğin bir şeydense bildiğin bir şeyi anlatarak başlamak. “Momi” de benim için öyle bir şeydi, kendi büyüdüğüm, çocukluğumun geçtiği Momi’lerimizin bizim üzerimizdeki etkileriyle ilgiliydi, “Sonbahar”ı anlatmaya gerek yok. “Gelecek Uzun Sürer”le ilgili her yerde çok açık söyledim, bu ülke demokratikleşecekse Kürt meselesini çözerek demokratikleşecek. Sanatsal olarak da, bir kere Türkiyeli genç bir yönetmen olarak böyle bir şeyi niye anlattımdan çok neden anlatılmadığını sorarım ben. Neyi anlatacağın ki, bu kadar yıl, bunca ölüm, bunca acı, bu kadar yaşanmışlıklar varken... O zaman neden Latin Amerikaya övgüler yağıdırıyorsunuz,

dünyanın başka yerlerindeki dramlara tepki gösteriyorsunuz ki bu iki yüzlülük değil mi? İki yüzlü davranmadığında ise kendi ülkende yaşananı görüyorsun. Genel olarak sanat ve politikayı ayırştırmak gerek, politika çok gerekli olduğuna inandığım bir şey, ama sanat, zaman zaman politikanın yapamadığı şeyleri yapabilir, başarabilir, anlatabilir. Ama sanatın kendisini politik bir şeyin angajmanı, onun bir propaganda aracı olarak görmek istemem, filmlerimde en çok dikkat ettiğim şeylerden biridir bu, ince bir çizgidir, zordur başarmak. Demin söylediğin şeyler, Oradan bakınca sanki Türkiye'nin geçmişini meşgul eden meselelere eğiliyormuşum gibi görünse de, tam tersine ben, Türkiye'nin geleceğine dair şeyler yapıyorum. Seçtiğim konular Türkiye'nin geleceğine dair sorular soran, öncelikle de kendi kendime sorular sorduğum konular. Biz sizin kuşaktan, toplumumuzdan böyle öğrendik, sadece kendini değil yanındakini de düşünmek, ya da nasıl bir ülkede yaşamak istediğimizi kendimizin de belirleyebileceği bir bakış. Üniversite yıllarımızda “biz bu ülkenin halkına borçluyuz” derdik. Nasıl bir ülkede yaşamak istiyorum ben, şimdi şöyle de diyebilirim benim çocuğum olursa nasıl bir ülkede yaşamasını isterim, aslında ben bunun için çaba gösteriyorum. Burada da Yaşar Kemal'in “tek bir çiçekten oluşan bir bahçedense bin bir çiçekli bahçeyi tercih ederim, hayatım boyunca buna çabaladım”demesini Türkiye’de iyi kötü sanat yapan herkese örnek verebilirim. Biz onlar gibi çınar olamayız belki ama onların gölgesinde küçük bir çiçek olabiliriz... denizde bir damla olabiliriz.³⁴

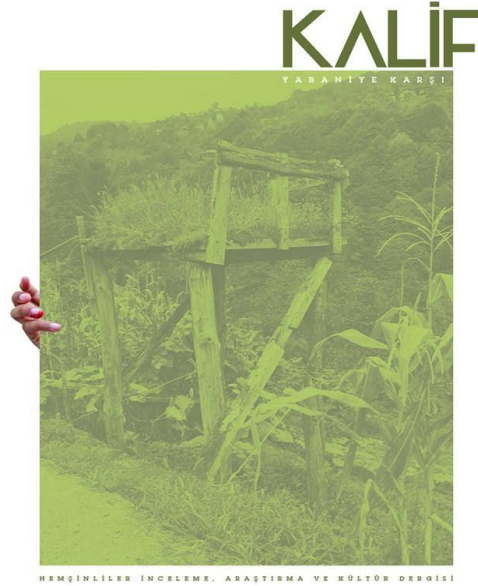
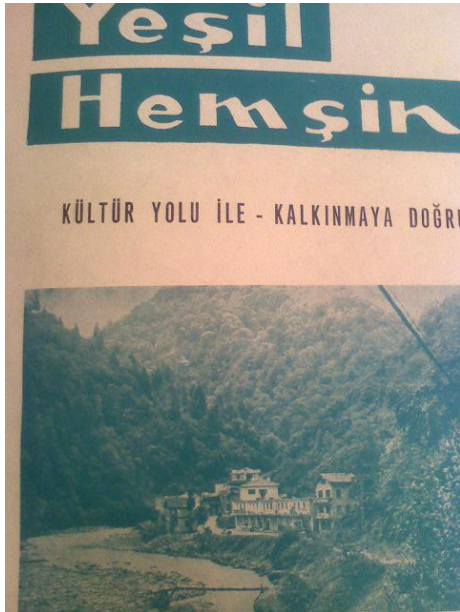
2.1.3. Yayınlar

2.1.3.1. Dergiler

Aşağıda isimleri belirtilen Hemşin, Çamlıhemşin bölgesi Hemşinlilerince kurulan kimi derneklerce, 1950 yılından günümüze kesintili de olsa Ankara ve İstanbul merkezli **Hemşin**, **Yeşil Hemşin**, **Çamlıhemşin**, **Seyran Pokut** adlarıyla Hemşin kültürüne dair dergiler yayımlanmıştır.³⁵

³⁴Hikmet Akçiçek, Özcan Alper, **Yad Ediyoruz**, Sohbet, Gor, Hemşin Kültür Dil Tarih Dergisi, Sayı1, syf.46

³⁵Hemşin dergileri hakkında daha fazla bilgi için bknz: <https://pokut.tr.gg/>

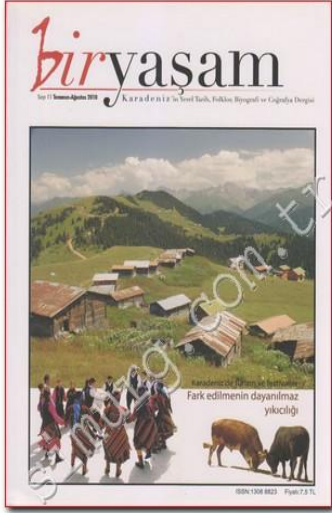
Hemşin, Çamlıhemşin bölgesi Hemşinlilerince özellikle İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerde kurulan dernekler ve yayınları, öncelikle eğitim olmak üzere, sosyal dayanışmayı esas alan, yöre derneği hüviyetinde yerel, kültür ve folklor eksenli oluşumlardır.

Bu dergilere 2017 yılında “Yabaniye Karşı” mottosuyla yayımlanmaya başlayan **KALIF**³⁶ **Hemşinliler İnceleme araştırma ve Kültür Dergisi**’ni de ekleyebiliriz. Bu dergi diğerlerinden farklı olarak politik bir misyonla yayınlanmakta olup, Hemşin - Ermeni ilişkisine karşı Türk milliyetçisi bir çizgide yayın yapmaktadır.

³⁶ Açıklayıcı Not: Kalif; tarlalara yabani hayvan girmesini engellemek amacıyla içinde nöbet tutulmak üzere yapılan tahta kulübelere yörede verilen ad. Kalif dergisi konusunda ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.kackar53.com/kultur/hemşinlilerin-artik-bir-dergisi-var-kalif-h11838.html>

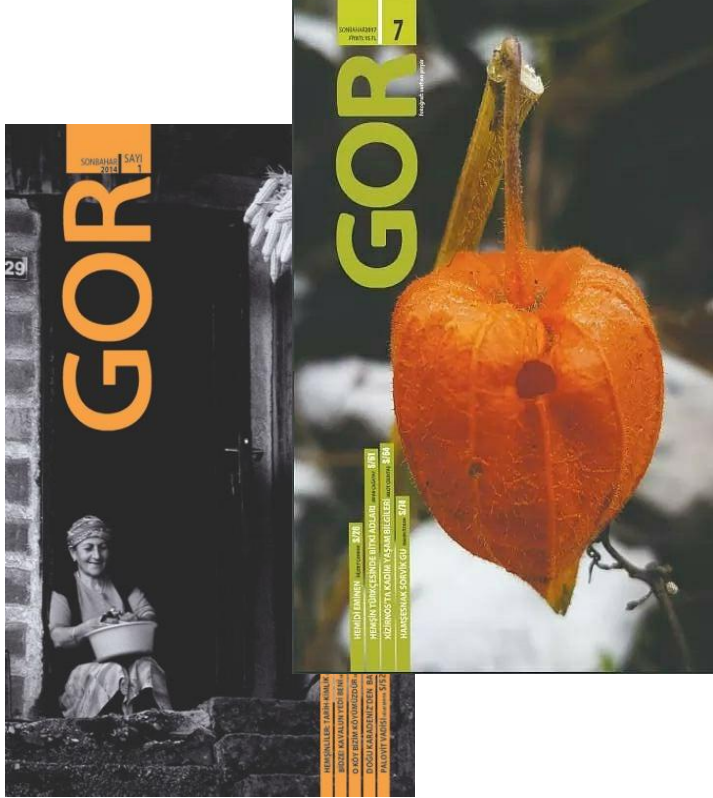
Bunlar dışında Hemşince yayınların da yapıldığı yakın dönemde çıkan dergiler aşağıdadır.

Biryaşam Yerel Tarih, Folklor, Biyografi ve Coğrafya Dergisi

<https://simurg.com.tr/tr-tr/urun/dergi-sureli-yayin/156345>

GOR Hemşin Kültür Dil Tarih Dergisi

Özcan Alper'in Momi ve Sonbahar filmleri, Kazim Koyuncu'dan başlamak üzere Vova ve sonrasında Hemşin ezgilerinin çeşitli albümlerde seslendirilmeye başlanması, Türkçe dışında özellikle Kürtçe ve Lazca kitap ve dergi yayınları, sosyal medyanın yaygın kullanımı ile Hemşin dili ve kültürü ile ilgili internet ortamında açılan sayfalar ve nihayetinde 2011 yılı Haziranı'nda HADİG Hemşin Kültürünü Araştırma ve Yaşatma Derneğinin kurulması Hemşin kültürü ve diline ilgiyi artırmaktaydı. Bu süreçte Hemşince yazmak gibi bir ihtiyaç da ortaya çıktı. Bu ihtiyaca binaen Harun Aksu, Mahir Özkan ve Hikmet Akçiçek'in kaleme aldıkları Latin Harfleriyle Hemşince Yazım Önerisi/Hamşetsu AnuBen adlı bir yazı ve harfler tablosu Hopa'da çıkan yerel tarih kültür ve ekoloji dergisi Biryaşam'da yayımlandı.

Gor dergisi yukarıda bahsettiğimiz kültürel atmosferin devamı olarak gündeme geldi. 1 Aralık 2013 tarihinde HADİG Yönetim Kurulunun daveti ile "... kültürel sanatsal akademik faaliyette bulunan bireylerin katılımı ile Hemşin kültürü, dili, tarihi alanındaki kültürel, sanatsal ve akademik üretimlere zemin olacak, gerektiğinde bunları koordine ve teşvik ederek kitap, dergi, albüm, film, video vs çeşitli biçimlerde topluma ve gelecek kuşaklara aktarılmasına öncülük edecek bir kolektif yapı yaratmanın imkânlarını tartışmak, mümkünse

böyle bir yapının adımlarını atmak üzere”³⁷ Hemşin bilim kültür sanat insanları buluşması adıyla bir toplantı düzenlendi. Bu toplantıda alınan kararla çalışmalar yürütüldü 09.06.2014 tarihli “Gor Çıkıyor” başlıklı basın duyurusu metninde gelişmeler şöyle ifade ediliyor.

Bir grup Hemşinli 2013 Aralık ayında bir araya geldik ve sonrasında sürdürdüğümüz çalışmalar sonucu, Hemşin kültürü, dili, tarihi alanında kültürel, sanatsal, akademik üretimlere zemin olacak ve zamanla kitap, broşür, albüm, film, video vs. çeşitli yayınlar da yapabilecek bir yayın kolektifine evrilmesi hedefiyle, 2014’ün Eylül ayından itibaren, **GOR** adıyla, 6 ayda bir Hemşince ve Türkçe olarak yayınlanacak bir dergi çıkarmaya karar verdik.”³⁸

6 ayda bir yayımlanmakta olan Gor Dergisi, Hemşin kültürü, dili ve tarihi alanında, Latin alfabesi ile Hemşince ve Türkçe olmak üzere iki dilli yayımlanan ilk süreli yayındır. Şimdiye kadar ikisi birleşik sayı olmak üzere 7 sayı çıkmıştır. Dergide, Rusya ve Abhazya Hemşinlileri dâhil olmak üzere tüm Hemşin coğrafyasından; Hemşin kültürüne dair masallar, maniler, bilmece, atasözleri, çocuk oyunları, halk inanışları vb. halk kültürü ve folkloruna dair yazılar, Türkçe ve Hemşince yazılmış kurmaca masal, deneme ve öyküler, Hemşin dilinin çeşitli boyutlarıyla irdelendiği yazılar yer almaktadır. Ayrıca her sayıda bir dosya konusu işlenmekte olup, bugüne kadar kimlik, dil, tarih, kültür ve kadın dosyaları işlenmiştir.

2.1.3.2. Kitaplar

Hemşin tarihi ve Hemşince konusunda ülkemizde akademik çevrelerce yazılmış kitap ve makale sayısı yok denecek kadar azdır. Akademik veya siyasi farklı gerekçelere dayandırılabilir bu ilgisizlik dahi, farklı dil ve kültürlerin görmemezlikten gelinmesi, yok oluşa bırakılmasına dair çarpıcı örnektir.

Yurt dışında kimi araştırmacı ve akademisyenlerce ve ülkemizde de sınırlı da olsa gerek akademik gerekse akademi dışı çevrelerce Hemşinliler, Hemşin tarihi ve dili üzerine bugüne kadar yapılmış çalışmalar, yayımlanmış kitap, tez ve makaleler yazımızın ekler bölümünde okuyucunun bilgisine sunulmuştur. Biz bu çalışmada Türkiye’de ilk kez Hemşince yayımlanan, önem arz eden iki kitaba değineceğiz.

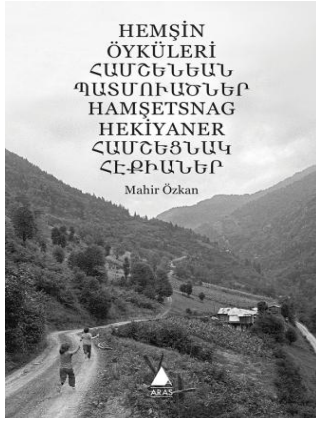
Hemşin Öyküleri

³⁷ Hemşin Bilim Kültür Sanat İnsanları Buluşması Çağrı Metni, 2013.

³⁸“Gor Çıkıyor”, basın duyurusu metni, 09.06.2014

Kendisi de Hemşinli olan Mahir Özkan'ın yazdığı Hemşin Öyküleri adlı kitap; Özkan'ın çocukluğundan beri dinlediği, yüzlerce yıldır Hemşin köy ve yaylalarında anlatılagelmiş hikâyeler ve kendi anılarından yola çıkarak yazdığı 24 öyküden oluşuyor. Kitap giderek yok olmakta olan Hemşin dilinde yazılmış ve yayımlanmış ilk edebiyat eseri olma özelliği taşıyor.

Bu yönüyle kitap, köyden kente göç ve modern hayatın bölge üzerindeki etkisiyle günbegün daha az konuşulur hale gelen bu dilin korunmasına yönelik yeni bir yol, yazılı edebiyat üretme yolunu önermiş oluyor.³⁹

Bidzig Pirens

Antoine Saint-Exupery'nin çocuk edebiyatı dünya klasikleri arasında yer alan ve bugüne kadar 300 dil ve lehçede yayımlanan ve 200 milyondan fazla kopya satan eseri "Küçük Prensi" 2016 yılında Mahir Özkan tarafından Hemşince'ye çevrildi. Kitap Aras yayımları tarafından yayımlandı. Kitap, Hemşinceye çevrilmiş ve yayımlanmış ilk dünya klasiği olma özelliği taşıyor.

³⁹ Aras Yayıncılık <https://www.arasyayincilik.com/tr/kitaplar/hemsin-oykuleri/154>

2.2. Örgütlenme

2.2.1. Dernekler

“İstanbul’da Dar’ül Fünun yok iken, Hemşin’de Rüştüye kuranlardınız.”⁴⁰

2.2.1.1. Hemşin Terakki ve Teavün Cemiyeti / Hemşin 1912

Hemşinlilerin bir kamusal örgütlülük olarak ifade edebileceğimiz bilinen ilk derneği 1910 yılında Hemşin’de kurulup 1912 yılında resmiyet kazanan Hemşin Terakki ve Teavün Cemiyetidir. Tüzük metninde cemiyetin amacı “Cemiyetin maksadı: Kalkınmak için gerekli olan eğitim işine hizmet, bu maksadın gerçekleşmesi için milletin mizacını yüce fikirler ile tenvir ederek, ahlak seviyelerini yükseltmek, eğitim nurları ile Hemşin’in her köşesini ziyadar etmek, meşrutiyet nimeti ile ictimai-ümmetten hasıl olacak faideleri layık-ı veçhile takdir etmenin büyük kurtuluş olacağını anlatmaktan ibarettir”⁴¹ olarak ifade edilmektedir.

1912 yılında, Çiñciva köyünün başı çektiği beş köyün bir araya gelip kurduğu, ‘Hemşin Terakki ve Teavün Cemiyeti’nin öncülüğünde yapılan Rüştüye binası, o dönemlerde çok içeride kalan bir dağ yerleşkesinin eğitime verdiği önem bakımından dikkat çekicidir. Derneğin, okulun tüm giderlerini karşıladığı ve Monsieur Rober isimli bir İsviçreli öğretmenin çocuklara Fransızca öğrettiği biliniyor.⁴²

Uğur Biryol’un aktardığına göre; dernek tarafından kurulan okul 1916 yılında Rus işgali döneminde geçici bir süre kapalı kalsa da 1960 yılına kadar varlığını sürdürmüş ve daha sonra bina köylüler tarafından yıkılarak, yerine yeni bir okul binasıyla öğretmen lojmanı yapılmıştır.

KTÜ Devlet Konservatuvarı Müzikoloji Bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Abdullah Akat ise yukarıda alıntı yaptığımız Hemşin ve Hemşinlilerde Dayanışma Faaliyetleri adlı çalışmasında; Cemiyet’in o günlerde yaktığı ateşin Hemşinliler’in şuuruna yerleşerek Hemşin’i bölgenin okuma yazma oranı en yüksek yerlerinden biri yaptığını belirtmektedir.

⁴⁰Uğur Biryol, **Dağların içinde bir eğitim hamlesi: çinçiva rüştüyesi**, Atlas Tarih Dergisi Haziran - Temmuz 2017, Sayı 47.

⁴¹Hemşin Terakki ve Teavün Cemiyeti Tüzük Metni, aktaran Abdullah AKAT, Hemşin ve Hemşinlilerde Dayanışma Faaliyetleri. Bknz: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/105834>

⁴²Uğur Biryol, **Dağların içinde bir eğitim hamlesi: çinçiva rüştüyesi**, Atlas Tarih Dergisi Haziran - Temmuz 2017, Sayı 47.

Günümüzde eski okul binasının küçük bir bölümü yerindedir ve sonradan yapılan okul da artık turizm amaçlı pansiyon olarak kullanılmaktadır.

2.2.1.2. (Hadig) Hemşin Kültürünü Araştırma ve Yaşatma Derneği /İstanbul 2011

2000' li yıllarda İstanbul ve Ankara gibi kentlerde yaşayan kültürel aktiviteler, çevre ve kadın hareketi ile politik faaliyetlerde sık sık bir araya gelen Hemşinliler arasında, bizzat kendi kişisel yaşamlarında tanık oldukları, gün be gün yok olmakta olan Hemşin dili ve kültürü ile ilgili bir şeyler yapma, insanların bir araya geleceği, kültürel üretim ve paylaşımında bulunacağı, sosyal ve ekonomik dayanışma içinde olacakları bir dernek kurulması fikri sıkça dile getirilir oldu. Nihayet 2010 yılında yönetmen Özcan Alper, Hikmet Akçiçek, Zeki Akbıyık, Mustafa Uzunkaya, Reşat Çelik ve Ziya Çelik'in çağrısı ile 7 Mayıs 2010 tarihinde İstanbul'da bu amaçla bir toplantı yapıldı.

Büyük kentin değişik yerlerine dağılmış insanlarımız arasında dayanışma ve iletişimi sağlayacak, insanlarımızın kentleşme ve sosyalleşme sürecine katkıda bulunacak, gençleri kültürel sanatsal aktiviteler etrafında toplayacak bir dernek ve buna bağlı bir lokal veya kültür merkezi ihtiyacı çeşitli vesilelerle gündeme gelmektedir. Bunun yanı sıra dile getirilen başka bir ihtiyaç da öncelikle İstanbul'dan başlamak ve tüm Hemşinlilere hitap etmek üzere gittikçe yok olmakta olan Hemşin dili ve kültür üzerine faaliyette bulunacak, kültürel sanatsal üretimi hedefleyecek bir dernek veya kültür merkezi ihtiyacıdır.⁴³

Bu toplantıda genel eğilim, Hopalılar Derneği şeklinde bir yöre derneğinden çok, Hemşin dili ve kültürü alanında faaliyet gösterecek bir dernek ve buna bağlı bir kültür merkezi kurmak şeklinde oluştu. Bu toplantıyı İstanbul ve Ankara'da yapılan daha geniş katılımlı muhtelif toplantılar takip etti ve nihayetinde *"başta Hemşinliler olmak üzere Karadeniz bölgesinde yaşayan halkların kültürü, edebiyatı, sanatı, dili ve tarihi konularında çalışmalar yapacak, üyeleri arasında sosyal ve kültürel dayanışmayı sağlayacak, doğal ve kültürel değerler koruyacak"* çalışmalar yapmak üzere bir dernek kurulması fikri benimsendi. Haziran 2011

⁴³ Hopalılar / Hemşinliler olarak bir dernek ve kültürmerkezi kurma talep ve önerisitoplantı sunuş metni

tarihine kadar yürütülen çalışmalarla dernek için İstanbul Taksim’de bir yer kiralandı ve dernek kuruluş başvurusu yapıldı. Dernek için tutulan yerin tadilatı yapılarak Ekim 2011’de geniş katılımlı bir açılış yapıldı.

Daha çok Hopa Hemşinlileri’nin örgütlü olduğu HADİG’in kimi yöre ve kültür dernekleri gibi konser, yayla şenlikleri, piknik, söyleşi gibi faaliyetlerin yanı sıra ilk Hemşince dersin verilmesine, Hemşince’nin gramer yapısı üzerine sürdürdüğü araştırma, farklı bölgelerdeki Hemşinliler arasında iletişim kurulmasına, yeni kültürel sanatsal çalışmalara vesile olarak yarattığı atmosferle Hemşinliler’de bir farkındalık yarattığını söyleyebiliriz. Bu nedenle Hadig, Tüzüğünde belirtilen Hemşin dili kültürü konusunda çalışmalar yapmak, üyeleri arasında sosyal dayanışmayı geliştirmek ve kültürün bir parçası olan doğayı korumak gibi amaçlar doğrultusunda yürüttüğü sınırlı faaliyetlerden çok, resmi ideolojilerden bağımsız demokratik duruşu ve farklı fikirlerin kendilerini ifade edebilmesine zemin olmak yönündeki tavrı ve duruşuyla ilgi ve tepki çekti. Tüzük amaçları doğrultusunda kurumsal akademik kültürel sanatsal çalışmaları cılız kalsa da faaliyetleri gerek ilgi duyanlar gerekse tepki gösterenlerce ilgi ile takip edilmektedir.

Yukarıda anlatılan iki dernek dışında özellikle İstanbul, Ankara, İzmir, Samsun vb. büyük kentlerde olmak üzere, Hemşin veya Karadeniz geneline hitap eden birçok dernekte Hemşinliler faaliyet göstermektedirler. Bunlar dışında Hemşinlilerin yerleşik olarak yaşadıkları Düzce ve Sakarya illerinde de Hemşin dernekleri mevcuttur. Bu derneklerin günümüzde de faaliyetlerini sürdüren bazıları aşağıda okurun bilgisine sunulmuştur.

2.2.1.3. Hemşinliler Eğitim ve Kültür Derneği / İstanbul 1960

Eski adları sırası ile Hemşin Yüksek Tahsil Talebe Cemiyeti, Hemşin Dayanışma ve Yardımlaşma Cemiyeti/Hemşin Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği olan dernek 9.12.20017 kongre kararı ile Hemşinliler Eğitim ve Kültür Derneği adını almıştır. Dernek halen Kadıköy’deki adresinde aktif olarak faaliyetini sürdürmektedir.

<http://www.hemsinlilerderneği.org/>

Diğer dernekler ise şunlardır:

Çamlıhemşin Eğitim ve Kültür Derneği /Ankara 2009

<http://www.hemşinlilerderneđi.org/>

Hemşin Yaşam Derneği / Hemşin 2016

<http://hemsinyasamderneđi.org.tr/>

Sakarya Hemşinliler Kùltür ve Yardımlaşma Derneği 2014

<https://www.facebook.com/groups/121360584607035/?fref=ts>

Akçakoca Hemşinliler Kùltür Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği 2014

<https://www.facebook.com/Ak%C3%A7akoca-Hem%C5%9Finliler->

2.2.2 Vakıflar

Hemşinliler Hizmet Vakfı / İstanbul 2016

<https://www.facebook.com/groups/hemsinlilerhizmetvakfi/?fref=ts>

www.hemsinlilerhizmetvakfi.org.tr/

Çamlıhemşin-Hemşin Vakfı (Çahev) / Ankara-1995

<http://www.cahev.com/>

KAYNAKÇA

Akat A., Hemşin ve Hemşinlilerde Dayanışma Faaliyetleri Hemşin Terakki ve Teavün Cemiyeti Tüzük Metni, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/105834>.

Akçiçek H. (2005). Vova Albüm Kapağı, Albüm Sunuş Yazısı, İstanbul: Ada Müzik.

Akçiçek, H. (2014). Yad Ediyoruz, Gor Hemşin Kültür Dil Tarih Dergisi, Sayı 1, syf 46-51.

Aksu, C. (2014). Hemşinliler: Tarih ve Kimlik Parçaları, Gor: Hemşin Kültür Dil Tarih Dergisi, Sayı 1, syf. 3-7.

Altunkaya, E., Mahir Özkan (2015). Kazım İsyandır Etkinliği Hadig Tanıtım Broşürü, İstanbul.

Barth, F. (2001). Etnik Gruplar ve Sınırları, İstanbul: Bağlam.

Biryol, U. (2007). Gurbet Pastası: Hemşinliler, Göç ve Pastacılık, İstanbul: İletişim.

Biryol, U. (2017). Dağların İçinde Bir Eğitim Hamlesi: Çinçiva Rüştüyesi, Atlas Tarih Dergisi Sayısı 47.

Büyükkürkcian T. (2011). Hemşinlilerde Unutarak ve Gizlenerek Var Olmak, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Dündar, F. (2015). Modern Türkiye'nin Şifresi İttihat ve Terakki'nin Etnisite Mühendisliği (1913-1918), 5. Baskı, İstanbul: İletişim.

Ersoy, Erhan G., Hemşinli Etnik Kimliğine Antropolojik Bir Bakış, Birikim Dergisi, Özel sayı: 71-72.

Haçıkyan, L. (1997). Hemşin Gizemi: Hamşen Ermenileri Tarihinden Sayfalar, İstanbul: Belge Yayınları.

Hadig (2010). Hemşin dili ve kültürü alanında faaliyet gösterecek bir dernek ve kültür merkezi kurma talep ve önerisi toplantı sunuş metni, İstanbul.

Hadig (2011). Hemşin Kültürünü Araştırma ve Yaşatma Derneği Tüzüğü, İstanbul.

Hadig (2013). Hemşin Bilim Kültür Sanat İnsanları Buluşması Çağrı Metni.

Karaca İ. (2006). Bir Avuç Hemşin, İstanbul: Chiviyazıları.

Kirzioğlu, F. (1986). Doğu Karadeniz'in Milli Tarihi,

<http://www.hemsinliyiz.biz/index.php/Thread/2314-Hem%C5%9Fin-Tarihi/>

Özkan, M. (2014). Asimilasyon ve Özcülük Kıskaçında Hemşin Kimliği, Gor Dergisi, Sayı 2. syf. 32-35.

Smith, Anthony D. (2002). Ulusların Etnik Kökeni, Ankara: Dost.

Simonian, H.H. (2007). The Hemshin: History, society and Identity in the Highlands of Northeast Turkey, Routledge: London and New York.

Tunçel H. (2000). Türkiye’de İsmi Değiştirilen Köyler, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 2, syf. 23-34.

T.C. AB Bakanlığı, AB Rehberi No: 4, Siyasi Reformlar I, www.ab.gov.tr

T.C. AB Bakanlığı, AB Rehberi No: 5, Siyasi Reformlar II, www.ab.gov.tr

298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, 58. Madde (Değişik madde: 17/05/1979-2234/1 md .)

(2010), Hopalılar / Hemşinliler olarak bir dernek ve kültür merkezi kurma talep ve önerisi toplantı sunuş metni.

(2014), Gor Çıkıyor başlıklı basın duyurusu metni.

<https://pokut.tr.gg/>

<http://www.hemsinlilerdernegi.org/>

EKLER

EK 1

Hemşin ve Hemşinliler Hakkında Özet Bibliyografya

1. Ak, Orhan Naci (2000). *Rize Tarihi*. Rize Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü Yayınları
2. Alexandre Manvelişvili, Biçi Tezelişvili, İvane Cavahişvili, J. Gogebaşvili, Mariam Lortkipanidze, Mihako Tsereteli, Tsate Batsaşi, Yuri Siharulidze; *Trabzon'dan Abhazyaya Doğu Karadeniz Halklarının Tarih ve Kültürleri*. Sorun Yayınları. (1998).
3. Alt, Aliye (2005). *Tarihin ve Bugünün Aynasında Hemşin Ermenileri*. Belge Yayınları
4. Vaux, Bert "Hemshinli: The Forgotten Black Sea Armenians". Harvard University" (İngilizce). 20 Nisan 1996.
5. Bijişkyan, P. Minas (1998). *Pontos Tarihi*. Chiviyazıları Yayınevi.
6. Biryol, Uğur (2007). *Gurbet Pastası: Hemşinliler, Göç ve Pastacılık*. İletişim Yayınları
7. Bostan, M. Hanefi (2012). Arşiv Belgelerine Göre Karadeniz'de Nüfus Hareketleri ve Nüfusun Etnik Yapısı. Nöbetçi Yayınları
8. Bryer, Anthony (1975). *Greeks and Turkmens: The Pontic Exception*.
9. Cuinet, Vital (2001). *La Turquie d'Asie: géographie administrative, statistique, descriptive et raisonnée de chaque province de l'Asie-Mineure*. Isis Press.
10. Genç, Adnan (2005). *Çalışkan Kadınlar Ülkesi Hemşin*. Chiviyazıları Yayınları
11. Dadoyan, Seta B. (1997). *The Fatimid Armenians: cultural and political interaction in the Near East*. Brill.
12. Dumézil, Georges (1964). *Notes sur le parler d'un Arménien musulman de Hemsin*. Académie royale de Belgique.
13. F. Young, M. Edwards, P. Parvis (2006). *Studia Patristica. Vol. XLI*. Peeters Publishers
14. Gündüz, Ali (2002). *Hemşinliler –Dil, tarih, kültür*. Ardanoç Kültür Yardımlaşma Derneği

15. Haçikyan, Levon (1996). *Hemşin Gizemi Hamşen Ermenileri Tarihinden Sayfalar*. Belge Yayınları.
16. Hemşin Ve Hemşinli Ermeniler (2006)- Sochi Konferans makaleleri, Yerevan, Ermenistan
17. İ. G. Güvenlioğlu, M. U. Hiçyılmaz, M. Gürdal, *Rize, Hemşin İlçesi, Tarihi Mezar Kitabeleri*, İstanbul, Kaknus yayınları
18. Işık, Adem (2001). *Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi*, Türk Tarih Kurumu
19. Işık, Op. Dr. Yusuf. Kaçkarların Üç Yamacı - Hemşin coğrafyası, Yeşil İspir Dergisi
20. Karaca, İbrahim (2006). *Bir Avuç Hemşin / Tarih, Dil, Gelenek Ve Görenek*. Chiviyazıları Yayınevi.
21. Kirzioğlu, M. Fahrettin (1994). *Karadeniz Bölgesindeki Türk Boylarından Lazlar ve Hemşinliler'in Tarihçesi*, Rızeliler Derneği
22. Kirzioğlu, M. Fahrettin (1998). *Osmanlılar'ın Kafkas-Ellelerini Fethi (1451-1590)*, Türk Tarih Kurumu
23. M.Ali Sakaoğlu - *Dünden Bugüne Hemşin: Kardenizden Bir Tarih* (Yeniyurt yayınları 1990)
24. Öztürk, Özhan (2005). *Karadeniz Ansiklopedik Sözlük 2 Cilt*. Heyamola Yayınları.
25. Ritter, Carl (1848). *Die Erdkunde von Asien*. Reimer.
26. S. Arıcı, *Dambur Tarihi, Hemşin-Purim Etimolojik Sözlüğü*, 1. Basım, İstanbul. Kızkulesi yayıncılık, 2008
27. Sahakyan, Lusine (2012). *HemşinYeğnovit- Elevit Yerleşim Biriminin Tarihi ve Bu Yer İsmiinin Etimolojisi*: YDU Yayınları, Yerevan-Ermenistan
28. Sahakyan, Lusine (2012). *Hamşen (Hemşin) Mikro yer İsimleri*. YDU Yayınları, Yerevan-Ermenistan
29. Simonian, Hovann H. (2007). *The Hemshin: history, society and identity in the highlands of northeast Turkey*. Routledge.
30. Soysü, Hale (1992). *Kavimler Kapısı*, İstanbul, Kaynak Yayınları

31. Taşpınar, Ali (2004). *Rize Tarihi*.
32. *Trabzon Vilayeti Salnamesi, hazırlayan: Kudret Emiroğlu, Ankara, 1993; Serender yayınları*
33. Yılmaz, Remzi (2003). *Hemşin'in Tarihi Köklerine Doğru, Kumsaati Yayınları*
34. Altunkaya, Yunus (2012). *Hemşince Hamşetsma Kültür Dil bilgisi*
35. Altunkaya, Yunus (2016). *Tur*
36. Yılmaz, Şerif (2012). *Hemşinlilerin ve Hemşinli Ermenilerin (Hayların) kökeni*
37. Şahin, Huriye (2015). *Asimilasyon Politikası Dilleri Nasıl Yok Ediyor- Özel olarak Ermeni Tarihi ve Hamşen (Hemşin) Ermenileri- Yoldakitap 2014*
38. Yılmaz, Remzi (2016). *Bozkırın atlı göçebeleri Hemşinliler - Tarcan Matbaa Ankara*
39. Karaca, İbrahim (2018). *Bir Avuç Hemşin –Chiviyazıları Yayınevi (Genişletilmiş 2.baskı) (Matbaa aşamasında)*

EK 2

HAMŞETSI

Kimanagk ta? Hozaigk.

Meg kedime cotinigk, meg ardime naprin,
Meg sarime kelğhin, meg lerime posin
Tsen tskigugk, gonçigugk, ğhosigugk.
Marig, dadig, kurig, yarigk
Dun unigk, tur unigk, pon unigk
Dzov unigk, sar unigk, ler unigk,
Serdouz serderdiyuz compa unigk

Gastevi ta Hamşestanun avalubabiye İsa'tsan hedev 780'in dain Anadolu'z egats, Sevfdzovun vetu cotin saroun nestazzin. Dziyap şinadzunin onune Metzvorin onune tiyadz Hamamaşen astazunin asor Hemşin'a. Saroun metsin Ğhaçi Kar astazunin asor Kaçkar'a.

Gasin ta Hamşestanun avalubabiye Amatuni'ke Anadolu'siva emmenu arac egoğ ğhristiyan Turk'ernin. Ermenestanun hede tergetsutin aĝadzunin, gese Ermenestanun lizun sorvadza, uintse Hamşetsi astazunin lizvenunal Hamşestag. Hedev Turk'nu Anadolu'z aradzuni musulman aĝadzin.

Gasin ta Hamşestanun avalubabiye Amatuni'ke Anadolu'iz vetunakan Sevfdzovun vetu cote egoğ andağ dun-tur şinoğ, andağ abroğ Ermeni'in. Hedev gese Sevfdzovun entu cotniyuz kenaadzin, Anadolu'iz ginoğniye Turk u musulman aĝadzin. Asor Ğhopa'i Hamşetsike Hamşestag ğhabrelgain, megaloke Hamşestag ğhabrel çel gain. Hamşestanun Sevfdzovun entu cotin aĝhperdake ğhristiyanin inknuintse meg Hamşetsi Hayig gasin.

Gasin ta Hamşetsike tadanın, lerentsiin, soyin

Gasinta ispana gasinta imana...

Astevadznun voe elli ellitoğ asor; yepu lazdin ardin dağe çayin erzevan arav, yepu thorğuşe abruşi ama ça u dzağhuşi ama aĝav; oç torğhi gor, oç kayni gor, oç dun şinuşi gor gelli u oçal kağouz denoun harsnik gelli. Kidim ta Kukku'nal arçibes soy gançelçi. İnçi u; himi oç Con'ie, oç Hamşetsi'ke oç al Gürçi'ke "He yamo" aselov ard torğhel u Kukku in tsenin tsen tskelçin. Amana anal Hamşetsun lizun, Conin lizun, gançuşniye, adetniye, abruşniye, momoun, baboun sorvadzniye, aşğharis tomnoğ lizvenun u gançuşnun bes, saroun u dzaroun bes, çuroun u dzovounbes, emmen çaşit mağhluki bes, tse kidaaszed tomnoğ aşğhariz bes tomnigu.

İs'a tomnuşiz varna meçveniz koloğe, tseniyez edi tsen ellioç, muğhiyez gedriyoç deia gonçuşniyez. Meg gasik u kuzik ta; gançuşnis cincugh elli, hov elli, lus elli, tomnelike gonnoç, aşğhares nenasni abritoğ erkinkutse. Meg gasik ta ğhağtioç tağ meg tsenme, tağ meg rengme isa aşğharis. Tseniezs abruşin modna, ğhabruşin hedna,

tseniezs harban heru, ağhparutinin modna, tseniezs dzovoun çayın, saroun hedna, tseniezs ařđharis u insanız ama inu soy go anu hedna.

Hikmet AKIEK

HEMŞİNLİ

Duyuyor musunuz? Buradayız.

Bir derenin kenarındayız, bir tarlanın ekininde,
Bir dağın başındayız, bir yaylanın dznde,
Ses veriyoruz, şarkı söylüyoruz, konuşuyoruz
Anneyiz, babayız, kız kardeşiz, yariz
Evimiz var, barkımız var, işimiz var
Denizimiz, dağımız, yaylamız var
Yreklerimizden yreklerinize yolumuz var

Rivayet olur ki Hemşinlilerin ataları MS 780’li yıllarda Anadolu’ya gelip Doğu Karadenizin i kesimlerine yerleşmişler. Beyleri Hamam adına bir şehir inşa etmiş adına Hamşen demişler. Eteklerine yerleştikleri dağa Ğhai Kar (Haç taşı) Kaçkar demişler.

Derler ki Hemşinlilerin ataları Amatuniler Anadoluya ilk gelen bir hıristiyan Türk boyudur ve yeni yurtlarında Ermeni’lerle o kadar i içe olmuşlar ki bir kısmı Ermeniceyi Hemşin lehçesi ile ana dilleri olarak benimsemiş ve daha sonra da Müslüman olmuşlar.

Derler ki Hemşinlilerin ataları Amatuniler kendilerine Doğu Karadenizi yurt edinen bir Ermeni boyudur. Burada kendi kültür ve uygarlıklarını kurmuşlar. Zaman sonra bir kısmı değişik nedenlerle Karadenizin Anadolu ve Kafkasya kıyılarına göç etmiş, Anadolu’da kalanlar Trkleşip islam dinini benimserken, günümüzde Hopa’da yaşayanları dışındakiler dillerini de unutmuşlar. Hemşinlilerin karşı kıyıya gen akrabaları ise hıristiyan olarak kalmışlar ve kendilerini Hamşetsi Hay (Hemşin Ermenisi) olarak ifade etmektedirler.

Derler ki Hemşinliler, alışkandırlar, merttirler, yaylacıdırlar ...

Derler ki... Oysa bugün mısır tarlalarının yerini çay bahçeleri aldığından beri, ne torđhi gor*, kayni gor, peki gor, dun şinuşi gor yapılıyor ve ne de köylerde düğün, evlerin önünde horon teptiğimiz. Belki bundandır baharı müjdeleyen Kukku’nun eskisi gibi tmeyişi, hani sesini duyduğumuzda onu elimizle işaret etmekten korktuğumuz* Belki de bu yüzdedir Lazlar, Gürcüler ve Hemşinli’lerin artık ‘He yamo’ ekmeyişi mısır tarlalarında...

Ne tulum ne de kaval dır artık duyulan...

Bu yok olmaktır gün be gün, tarihe iz bırakamamak, bilinmemektir gelecek tarafından... işte bu yüzden Hemşin ezgilerini dile getirdik, sesimiz solmasın, ocağımız sönmessin diye...ezgilerimiz kuş olsun, rüzgar olsun... ışık olsun, ölümsüz olsun,kaybolmasın ne bir ses ne bir renk...

Sesimiz yaşamın yanında sohbetle birlikte, sesimiz barıştan yana, denizin kenarında, dağlarla birlikte, sesimiz dünya ve insan için ne ki güzellik var onunladır.

Ve...

Delikanlıların at koşturduğu, **Temal'i Muzaffer'in** garmi Dodge'sine (doç) doluşup gittiğimiz yaylalardan geçtik; "Ha yaylalar yaylalar". Saçak altlarında kara goncolozların çocukları korkutmak için beklediği, kaval ve tulum sesleriyle horona durduğumuz Hemşin köylerinden geldik; "Zendide partse kağa / Çure hivandi tağa" Evlerimizin tavanına astığımız lambaların fitili de kendisi de aşağı yukarı çekilir, genç kızların hüzünlü ezgilerine ahşap tarabaya yansıyan gölgeleri eşlik ederdi; "Gelini gelini çağatsknivar kalesku" . Ben çocukken bıçak, orak, balta bilerdik Osman amcamla çarğh dediğimiz biley taşında ve amcam hep ilahi-şarkı karışımı bir şeyler mırıldanırdı; "Covele'in oğnuke / kukuli im kukuli". Sonra bir gün annem **Yanmışı Ğhatice** bir ezgi ile beni benden öncesine götürdü; "Bu dereden aşağı / uzum vurur uzume / Bir gün olur sevdiğim / yuzun vurur yuzume". Amcam Temal'i Cemal, annemi bir başkasına nişanlı iken kaçırmış, sonra genç yaşta amcam vefat edince, evli ama çocuğu olmayan babamla evlendirmişlerdi annemi. Anlattı ve oturup ağladık beraber. İşte o zaman artık boynumun borcu olmuştu ezgilerimizi gün ışığına çıkarmak, paylaşarak hazzımızı çoğaltmak ve bölüşerek acımızı hafifletmek. Ve annemin sesinde bir kez daha anladım ki sadece aşk ve ayrılıklardan ibaret gibi görünse de sözleri, tınısında bir halkın tüm geçmişini taşıyordu bu ezgiler...

Ve sonrasında gördüğüm her Hemşinli ile ezgilerimizi konuştum, onlar da esirgemediler benden bildiklerini; Galatalı, Güle, Ergül Akçiçek, Hanife Tantoğlu, Ğhacula Makar, Emine Başar, Altun Karahan (Tsotsin) ve Yusuf Vayiç ve daha niceleri...

Mustafa BİBER, son iki yıldır bir keşiş gibi yaşayarak, Hemşin ezgilerinin alt yapılarını ve stüdyo kayıtlarında da yönetmenliğimizi yaptı. Erzetsi dedik o'na ama hiç sormadık...

Ersin ÇELİK, varlığı bana güç verdi, sesi, enerjisi ve heyecanı ile beş yıldır birlikte emek veriyoruz Hemşin ezgilerine...

Ve Madlen, öngörü ve desteği ile hep içindeydi bu çalışmanın.

Sonsuz saygı ve teşekkürlerimle...

Hikmet AKÇİÇEK

*(Gor: İmece)

* İnanışa göre Kukku kuşunu parmakla işaret etmek uğursuzluk getirir. Kukku parmakla işaret edildiğinde "gideyim da geleyim sunguluni göreyim" dermiş, gelecek yıl geldiğimde mezar taşını göreyim anlamında. Biz

çocukken kendimizi tutamayıp Kukkuyu işaret ettiğimizde uğursuzluğu kırmak için önce parmağımızı acıtacak şekilde ısırır sonrada ayağımızın altında kuvvetlice ezerdik.

EK 3

Tarih: 07.05.2010 İstanbul

Yer: Makine Müh. Od. İst. Şb.

HOPALILAR / HEMŞİNLİLER OLARAK BİR DERNEK VE KÜLTÜRMERKEZİ KURMA TALEP VE ÖNERİSİ

TOPLANTI SUNUŞ METNİ

Hepimizin gözlediği bir olgudur, son 15-20 yıldır insanlarımız köylerden çok kentlerde yaşar oldu. Bunun bir sonucu olarak birçok yöre derneği kuruldu şehirlerde. Bunun yanı sıra yine son yılların bir gündemi olarak etnik, kültürel, dinsel, vs. aidiyetler üzerinden örgütlenmeler yaygınlaştı, dernekler faaliyete geçmeye başladı. Çerkez, Abhaz, Gürcü, Kürt, Roman, Boşnak, Laz dernekleri gibi.

Ülkemizin birçok ili ve bu arada İstanbul'da da Artvin ve Hopalılarla ilgili birçok dernek ve vakıf faaliyet göstermektedir. Bu gerçekliğe rağmen bizlerin de içinde bulunduğu birbiriyle iletişim içinde olan önemli sayıda bir insanın kitlesinin bu derneklerden herhangi birinde örgütlülüğü yoktur. Hopalılar veya Hopa Hemşinlileri olarak İstanbul'un Avrupa yakası veya Anadolu yakasının merkezi bir yerinde; büyük kentin değişik yerlerine dağılmış insanlarımız arasında dayanışma ve iletişimi sağlayacak, insanlarımızın kentleşme ve sosyalleşme sürecine katkıda bulunacak, gençleri kültürel sanatsal aktiviteler etrafında toplayacak bir dernek ve buna bağlı bir lokal veya kültür merkezi ihtiyacı çeşitli vesilelerle gündeme gelmektedir.

Bunun yanı sıra dile getirilen başka bir ihtiyaç ta öncelikle İstanbul'dan başlamak ve tüm Hemşinlilere hitap etmek üzere gittikçe yok olmakta olan Hemşin dili ve kültür üzerine faaliyette bulunacak, kültürel sanatsal üretimi hedefleyecek bir dernek veya kültür merkezi ihtiyacıdır.

Bu akşam burada bir raya gelişimizin amacı, Hopalılar veya Hopa Hemşinlileri olarak bir dernek ve buna bağlı lokal ve kültür merkezi kurma konusunu bütün boyutlarıyla konuşmak, böylesi bir kurumun amaç, işlev ve faaliyetlerinin neler olacağını tartışmak, fikir alışverişinde bulunmak, olumlu bir karar çıkması halinde bunun nasıl gerçekleştirileceğini, görev alacak insanları belirlemek, kuruluş aşamalarını planlamak suretiyle böylesi bir örgütlülüğün ilk adımlarını atmaktır.

HİKMET AKÇİÇEK

ZEKİ AKBIYIK

ÖZCAN ALPER

REŞAT ÇELİK
ZİYA ÇELİK
MUSTAFA UZUNKAYA

EK 4

Tarih: 19.Haziran 2010

Yer: UN BEYAZ CAFE Zeytinburnu/İST.

HEMŞİN DİLİ VE KÜLTÜRÜ ALANINDA FAALİYET GÖSTERECEK BİR DERNEK VE KÜLTÜR MERKEZİ KURMA TALEP VE ÖNERİSİ

TOPLANTI SUNUŞ METNİ

İster Tanrının yarattığına inanılsın ister insanlık tarihinin binlerce yıllık gelişimi sonucunda oluştuğuna, yeryüzündeki tüm dil, kültür ve inançların, diğer dil, kültür ve inançların yaşama ve var olma haklarına saygılı olmak kaydıyla var olma, yaşama ve kendini geliştirme hakkı temel insan haklarındandır.

19. yüzyıldan başlamak üzere son yüzyıl içerisinde dünya genelinde milli devletlerin alt kültür, kimlik ve dillere yönelik asimilasyoncu politikaları, sanayileşme/kentleşme olgusu ve son çeyrek yy.'da yaşadığımız küreselleşme süreci bizimkiler gibi kültür ve dillerin yok oluşuna zemin hazırladı. Düğünler, yaylacılık ve imeceler gibi geleneksel kültürün beslendiği yaşamsal etkinlikler biçim değiştirdi, gelenek görenek ve alışkanlıklarımız, yani yaşam biçimlerimiz değişmeye başladı. Yaylacılık neredeyse turistik bir faaliyete dönüştü, Düğünler köyde evlerin önünde değil, salonlarda yapılıyor, imeceler ise tarihe karışmış gibi. Bunlar tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişin bilinen etkileri. Ancak bizim gibi küçük toplumsal yapılarda bu süreçle birlikte çok önemli başka bir şey daha oluyor, o da değişen değerler, kültür ve yaşam tarzı ile birlikte ana dillerimizin de yok olmasıdır. Köyde açık alanda yapılan düğünlerde rahatça Hemşince türküler söylenip horonlar oynanırken, kapalı salon düğünlerinde hele kentlerde Hemşince türkü söylemek ya da kaval çalmak bizzat bizim tarafımızdan bile tuhaf karşılanıyor, yabancılaşıyoruz. Kentleşme ve eğitim dolayısıyla farklı dil ve kültürlerden insanlarla evlilikler çoğaldı, genç kadınlarımız Türkçeyi bozuk telaffuz etmeleri nedeniyle dışlanmaya maruz kalmaları diye çocuklarına Hemşince öğretmiyorlar. Bizim çocukluğumuzda önce Hemşince öğreniyorduk sonra Türkçe. Şimdi bir yandan TV'lerin etkisi bir yandan da bahsettiğim gerekçelerle çocuklar önce Türkçe öğreniyor, Türkçe öğrenen çocuğun sonradan Hemşinceye ihtiyacı kalmıyor. Özellikle kentlerde çocuklara ana baba dilini basit konuşma düzeyinde öğretmek bile iradi bir çabayı gerektiriyor. Yerel dil ve kültürlerin bu yok oluş süreci

BM'nin yayınladığı raporlarda da belgelenmiş durumdadır. Ülkemizden Hemşince ve Lazca'da bunların arasındadır.

Yaşanan bu yok oluş süreci kaçınılmaz olarak bu kültürlerin var olma ve kendilerini yarınlara taşıma kaygı ve arayışlarını da gündeme getirdi. Önce BM ve AB olmak üzere uluslararası belgelerde yerel dil ve kültürlerin korunması ve geliştirilmesine dair düzenlemeler yer almaya, buna paralel olarak da değişik ülkelerde yasal düzenlemeler yapılmaya başlandı. Ülkemizde de bu belgelerin bazı maddelerine çekince koymakla birlikte bazı yasal düzenlemeler yapıldı, muhtemelen daha başka düzenlemeler de yapılacak. Bu gelişmelere paralel olarak son yıllarda ülkemizde klasik yöre derneği formatı dışında yerel dil ve kültür orijinli Laz, Gürcü, Çerkez, Roman, Boşnak, Abhaz, vs. gibi birçok dernek kuruldu.

Doğal olarak biz Hemşinliler de bu süreçten etkileniyoruz. Bundan 8-10 sene kadar önce Ankara'daki arkadaşlarımız Megdağvik adıyla Hemşinlilerin davetli olduğu yemekli bir gece yaptılar. Sevgili Kazım Koyuncu'dan başlamak üzere benim yaptığım Vova albümü ve sonrasında Hemşin ezgileri çeşitli albümlerde seslendirilmeye başlandı yine Özcan Alper kardeşimizin yaptığı Momi ve Sonbahar filmleri, Hemşin dili ve kültürü ile ilgili internet ortamında açılan sayfalar vs. Hemşin kültürü ve diline ilgiyi artırmaktadır. Bu süreçte Hemşince yazı yazmak gibi bir ihtiyaç da ortaya çıktı. Bunun için geçtiğimiz aylarda Latin Harfleriyle Hemşince Yazım Önerisi Hamşetsu AnuBen adıyla bir tablo ve açıklayıcı bir yazı hazırlayıp Hopa'da çıkan yerel tarih kültür ve ekoloji dergisi Biryaşam'da yayımladık.

Bütün bu gelişmelerin de etkisiyle son birkaç yıldır Hemşin dili ve kültürü ile ilgili faaliyet yürütecek bir dernek kurulması fikri çeşitli vesilelerle dile getirilmeye başlandı. Öte yandan İstanbul'da Maltepe ilçesinde bir Hopalılar Derneği olmakla birlikte, Hemşinlilerin büyük çoğunluğu örgütsüzdür. Özellikle Avrupa yakasında insanlarımızın hemşehri olmaktan kaynaklı ihtiyaçlarına cevap verecek düğününde cenazesinde, işinde işsizliğinde yanı başında olacak, büyük kentin hayhuyu içinde savrulan gençlerimizi bir takım aktiviteler etrafında toparlayacak bir dernek veya kültür merkezine de ihtiyaç vardır.

İşte bu iki ihtiyaçtan hareketle yönetmen Özcan Alper arkadaşımızın da dâhil olduğu 6 arkadaşımızın çağrısıyla 7 Mayıs 2010 tarihinde 25-30 kadar kişinin katılımıyla Makine Müh. Odası İstanbul şubede bir toplantı yaptık. Bu toplantıda genel eğilim Hopalılar Derneği şeklinde bir yöre derneğinden çok Hemşin dil ve kültürü alanında faaliyet gösterecek bir dernek ve buna bağlı bir kültür merkezi kurmak şeklinde oluştu. Eğilim böyle oluşunca daha geniş bir çevreyi haberdar etmek ve bu konuda olumlu veya olumsuz fikri olabilecek en geniş katılımı sağlayıp ortak bir irade oluşturmak gerekti. Av. Kamil Muti abimiz özellikle akil adamlar diyebileceğimiz orta yaş ve üstü kesim ve gençlerle ayrı ayrı toplantılar yapılmasını önerdi. Bu öneriler doğrultusunda Ankara'dan Gürbüz abiyle konuştuk, onlar Ankara da 70 civarında insanımızın katılımıyla bir toplantı yaptılar şimdi de 5-6 kişilik bir ekiple bu toplantıya geldiler. Kendisi o toplantının bilgisini bizimle paylaşır sanırım. Yine 7 Haziran 2010 tarihinde İstanbul'da böylesi bir sürece katkı sunabilecek nitelikte gençlerin katılımıyla bir toplantı yapıldı. İşte bugünkü toplantı bütün bu gelişmelerin sonucudur.

Bu gün burada toplanmamızın amacı, dar görüşlü, ırkçı ve şoven olmayan demokratik bir yaklaşımla öncelikle Hopa Hemşinlileri olmak üzere tüm Hemşinlileri hedefleyerek Hemşin dili, kültürü ve tarihi konusunda faaliyet

gösterecek bir dernek ve buna bağlı bir kültür merkezi kurma konusunu olumlu, olumsuz bütün boyutlarıyla konuşmak, böylesi bir kurumun amaç, işlev ve faaliyetlerinin neler olacağını tartişmak, fikir alışverişinde bulunmak, olumlu bir karar çıkması halinde bunun nasıl bir organizasyonla gerçekleştirileceğini, görev alacak insanları belirlemek, kuruluş aşamalarını planlamak suretiyle böylesi bir örgütlülüğün ilk adımlarını atmaktır.

GÜNDEM

- 1- DERNEK VE KÜLTÜR MERKEZİ KURMA KONUSUNUN OLUMLU VE OLUMSUZ BOYUTLARIYLA TARTIşILMASI
- 2- KURULACAK DERNEĞİN AMAÇ VE FAALİYETLERİ NE OLMALI
- 3- NASIL ÖRGÜTLENMELİ
KURUCULAR KURULU
ÜYELİK VEYA TEMSİLİYET
MADDİ KAYNAK
- 4- NERDE KURULMALI
- 5- ADI

EK 5

HEMŞİN – BİLİM, KÜLTÜR, SANAT İNSANLARI BULUŞMASI

TARİH: 1 ARALIK 2013 PAZAR
SAAT: 14:00
YER: HADİG Beyoğlu/İSTANBUL

Sevgili dostlar,

Hepimizin malumu olduğu üzere son yıllarda ülkemizde değişik etnik, dini ve kültürel aidiyetlerle ilgili birçok oluşum, örgütlenme ve üretimler gerçekleşmektedir. Sinema, müzik ve yayımlanan az sayıda kitap ve son olarak Haziran 2011’de HADİG’in kuruluşu ile Hemşinliler de bu sürece bir ucundan katılmış oldular. Ancak Hemşin kültürü, dili, tarihi ile ilgili başta yazın alanı olmak üzere akademik, kültürel, sanatsal üretimler açısından daha yolun başında bulunduğumuz, nicelik ve nitelik olarak yetersiz ve dağınık bir durumda olduğumuz hepimizin malumudur.

Bu somut durumun bir yansıması olarak bir süredir birebir sohbetlerimizde yalnızca kültürel sanatsal akademik konularda faaliyette bulunacak kolektif bir yapıya olan ihtiyaç dillendirilmektedir. Bu ihtiyacı dikkate alarak ; yalnızca kültürel sanatsal akademik faaliyette bulunan bireylerin katılımı ile Hemşin kültürü, dili, tarihi alanındaki kültürel, sanatsal ve akademik üretilere zemin olacak, gerektiğinde bunları koordine ve teşvik ederek kitap, dergi, albüm, film, video vs çeşitli biçimlerde topluma ve gelecek kuşaklara aktarılmasına öncülük edecek bir kolektif yapı yaratmanın imkanlarını tartışmak, mümkünse böyle bir yapının adımlarını atmaya üzere; 1 Aralık 2013 Pazar günü saat 14:00 de HADİG Hemşin Kültürünü Araştırma ve Yaşatma Derneğinde konu ile ilgili bilim, kültür ve sanat insanlarımızın katılımı ile bir toplantı gerçekleştirilecektir.

HADİG bu toplantının sadece çağrıcısı olup, sonrası ile ilgili söz, yetki ve karar toplantıya katılanlara aittir.

Muhatap dostlarımızı birlikte düşünmek ve konuşmak üzere bu toplantıya katılmaya davet ediyoruz.

HADİG- HEMŞİN KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA VE YAŞATMA DERNEĞİ

EK 6

09.06.2014

GOR ÇIKIYOR!

Günümüz toplumlarında var olan bütün halklar, dil, kültür ve inanç grupları insanlık tarihinin ortak mirasıdır. Yeryüzündeki bütün dil, kültür ve inançların var olma, kendini geliştirme ve yarınlara taşıma hakkı temel insan haklarındandır. Tarihte birçok dil ve kültür yok oldu, birçok dil ve kültür de yok olma tehdidi altındadır. Ülkemizde Hemşin dili ve kültürü ile birlikte birçok dil ve kültür de yok olma tehdidi ile karşı karşıyadır. Bu durum BM raporlarıyla da belgelenmiştir. Son yüz elli yılda ulus devletlerin halkları homojenleştirmeyi hedefleyen tek dil, tek millet, tek devlet politikaları ve kapitalizmin üretimi merkezileştirmesi sonucu, kırsal alandan metropollere yaşanan göçler, değişik halklar, dil ve kültür grupları için asimilasyon tehdidini çok daha yakıcı hale getirmiştir.

Giderek yok olma riski, dil ve kültürlerin kendini koruma ve geliştirme reflekslerini de harekete geçiriyor, değişik halklar ve kültürlerden insanlar örgütleniyor, kendi kültür ve dillerinin yaşatılması ve yarınlara taşınması için farklı biçimlerde mücadele ediyorlar. Günümüzde yok olmakta olan dil ve kültürleri yaşatmanın yolu bu dillerin; eğitim, kültür, sanat, ticaret vs. gibi modern yaşam alanlarında kullanılmasından geçiyor. Ana dillerin kamusal hak olarak yasal güvenceye kavuşturulması, ana dilin öğrenilmesi, ana dilde eğitim, kültürel, sanatsal üretimler ve yayın faaliyeti bu mücadelenin önemli alanlarındandır.

Bizler bunun bilincinde olan bir grup Hemşinli 2013 Aralık ayında bir araya geldik ve sonrasında sürdürdüğümüz çalışmalar sonucu, Hemşin kültürü, dili, tarihi alanında kültürel, sanatsal, akademik üretimlere zemin olacak ve zamanla kitap, broşür, albüm, film, video vs. çeşitli yayınlar da yapabilecek bir yayın kolektifine evrilmesi hedefiyle, 2014' ün Eylül ayından itibaren, **GOR*** adıyla, 6 ayda bir Hemşince ve Türkçe olarak yayınlanacak bir dergi çıkarmaya karar verdik.

Gor dergisi; objektif, akademik ve bilimsel kriterlere bağlı, resmi ideolojilerden bağımsız, ırkçılığa ve asimilasyona karşı, nefret, şiddet ve cinsiyetçi söylemlerden uzak bir yayın çizgisi izleyecektir.

Hemşin kültürü, dili, tarihi alanında kültürel, sanatsal, akademik çalışmaları olan veya bu konulara ilgi duyan dostlarımızı bizimle iletişime geçmeye dergimize yazı ve çalışmalarıyla destek olmaya davet ediyoruz.

Kiri Gor unik, tuk al tev tsketsek.

GOR DERGİSİ YAYIN EKİBİ

İletişim: gordergisi@gmail.com

*Gor, Hemşince imece demektir.

EK 7

26.05.2014

HAMŞETSU KÜLTÜRİ GOR Hemşin Kültür İmecesı

Günümüz toplumlarında var olan bütün halklar, dil, kültür ve inanç grupları insanlık tarihinin ortak mirasıdır. Yeryüzündeki bütün dil, kültür ve inançların var olma, kendini geliştirme ve yarınlara taşıma hakkı temel insan haklarındandır. Tarihsel, ekonomik, sosyal ve siyasal nedenlerle tarihte birçok dil ve kültür yok oldu, günümüzde de birçok dil ve kültür yok olma tehdidi altındadır. Ülkemizde de Hemşin dili ve kültürü ile birlikte birçok dil ve kültür de yok olma tehdidi ile karşı karşıyadır. Bu durum BM raporlarıyla da belgelenmiştir. Son yüzyılda ulus devletlerin halkları homojenleştirmeyi hedefleyen tek dil, tek millet, tek devlet politikaları ve kapitalizmin üretimi merkezileştirmesi sonucu, kırsal alandan metropollere doğru yaşanan göçler, değişik halklar, dil ve kültür grupları için asimilasyon tehdidini çok daha yakıcı hale getirmiştir.

Giderek yok olma riski dil ve kültürlerin kendini koruma ve geliştirme reflekslerini de harekete geçiriyor, değişik halklar ve kültürlerden insanlar örgütleniyor, kendi kültür ve dillerinin yaşatılması ve yarınlara taşınması için farklı biçimlerde mücadele ediyorlar. Günümüzde yok olmakta olan dil ve kültürleri yaşatmanın yolu bu dillerin eğitim, kültür, sanat, ticaret vs. gibi modern yaşam alanlarında kullanılmasından geçiyor. Ana dilin öğrenilmesi, ana dilde eğitim, kültürel, sanatsal üretimler ve yayın faaliyeti bu mücadelenin önemli alanlarındandır.

Bizler bunun bilincinde olan bir grup Hemşinli, Hemşin kültürü, dili, tarihi alanında kültürel, sanatsal, akademik üretimlere zemin olacak, gerektiğinde bunları koordine ve teşvik ederek kitap, dergi, yayın, albüm, film, video vs. çeşitli biçimlerde topluma ve gelecek kuşaklara aktarılmasına aracılık edecek bir yayın kolektifi oluşturmak niyetiyle 2013 Aralık ayı içerisinde İstanbul'da bir araya geldik. Ve sonrasında sürdürdüğümüz çalışmalar neticesinde aşağıda ortaya koyduğumuz amaç ve ilkeler doğrultusunda faaliyet yürütmek üzere **HAMŞETSU KÜLTÜRİ GOR / Hemşin Kültür İmecesı** adıyla bir yayın kolektifi oluşturmaya karar verdik.

Amaçlar;

- GOR adıyla Hemşin dili, kültürü, tarihi alanında Hemşince ve Türkçe yayın yapacak bir dergi çıkarmak.
- Hemşin dili ve kültürü konusunda farkındalık yaratarak, Hemşin dil ve kültürü üzerine kültürel, sanatsal, bilimsel, akademik çalışmalar yapılmasına zemin olmak ve bu çalışmaların kitap, dergi, bülten, broşür, video, albüm vs. biçimlerde yayımlanmasına aracılık etmek,

- Hemşince kültürel ve sanatsal üretimler yapılmasını teşvik etmek,
- Hemşin dili ve kültürüne ait müzik, destan, masal, hikaye, anı, gelenek, inanış, sözcük vs.
- Her türlü sözlü değerlerin kayıt altına alınmasına çalışmak,
- Hemşin tarihi, dili ve kültürüne ilişkin yabancı dillerde yapılmış yayınları Türkçeye kazandırmak,
- Farklı dil ve lehçelerde eğitim yapılmasına dair kanuni düzenlemeler çerçevesinde Hemşince'nin de okullarda öğretilmesine yönelik müfredat ve eğitim materyalleri üretmek,

İlkeler;

- Bütün halklar, dil ve inanç grupları eşittir ve insanlık tarihinin ortak değerleridirler.
- Gor, her tür resmi ideolojiden bağımsız, objektik, akademik ve bilimsel kriterlerle hareket eder,
- Asimilasyonu bir insanlık suçu olarak görür, bütün dil ve kültürlerin kendilerini var etme ve yarınlara taşıma hakkını savunur.
- Gor, ırkçılığa, cinsiyetçiliğe, şiddete ve nefret söylemine karşıdır

Yukarıdaki amaç ve ilkelerden heyecan duyan, bu alanda çalışmalarını olan veya olabilecek dostlarımızı bu sürece katkı sunmaya, sürecin unsuru olmaya davet ediyoruz.

HAMŞETSU KÜLTÜRİ GOR

Hemşin Kültür İmecesı